

הסוכנות היהודית
לארץ ישראל

מדינת ישראל
המשרד לקליטת העלייה
האגף למחקר

האוניברסיטה העברית בירושלים
המכון ליהדות זמננו ע"ש א. הרמן
המדור לדמוגרפיה ולסטטיסטיקה
של היהודים

רחוקים קרובים

הגירה, הזדהות יהודית, וזיקה למולדת בקרב ישראלים בחו"ל
(דו"ח מחקר)

עוזי רבהון
ישראל פופקו

יולי, 2010

חברי וועדת היגוי

חנה אביסרור, מנהלת פרויקטים, אגף בכיר למערכות מידע, המשרד לקליטת עלייה;
רחל גינדין, מנהלת מחלקת מחקר, המשרד לקליטת העלייה;
שרון גלזמן, יועץ בכיר למנכ"ל, המשרד לקליטת העלייה;
פרופ' סרג'ו דלה-פרגולה, ראש המדור לדמוגרפיה ולסטטיסטיקה של היהודים, האוניברסיטה
העברית בירושלים;
ד"ר אביבה זלצר-זביידה, מנהלת אגף מידע תכנון והערכה במחלקה לעלייה ולקליטה,
הסוכנות היהודית לארץ ישראל;
עזריאל נבו, לשעבר מזכיר צבאי לראש הממשלה, ונספח צה"ל בלונדון;
פרופ' משה סיקרון, לשעבר הסטטיסטיקן הממשלתי; והמחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה,
האוניברסיטה העברית בירושלים;
חנה קורן, מנהלת אגף בכיר לעידוד עלייה ותושבים, המשרד לקליטת העלייה;
ד"ר עוזי רבהון, המדור לדמוגרפיה ולסטטיסטיקה של היהודים, האוניברסיטה העברית
בירושלים, ויו"ר הוועדה המייעצת של מאגר הנתונים הישראלי במדעי-החברה;
שושנה רוזנבליט, ראש תחום מערך יישומים, אגף בכיר למערכות מידע, המשרד לקליטת
העלייה;
פרופ' הלל שמיד, ביה"ס לעבודה סוציאלית, האוניברסיטה העברית בירושלים.

הקדמה

על-פי אומדנים שונים, מתגוררים כיום למעלה מחצי מיליון ישראלים דרך קבע בחו"ל. מספר זה שקול לכעשרה אחוזים מהאוכלוסייה היהודית של מדינת ישראל. ישראלים אלו מפוזרים בין יבשות ומדינות רבות. עזיבתם את הארץ משקפת שילוב של גורמים שונים הקשורים עם מקום המוצא, מקום ההתיישבות החדש, ושיקולים אישיים. לא פחות חשובה מכך היא העובדה כי רבים מביניהם ממשיכים לראות עצמם ישראלים, מבקשים לשמר קשר חזק עם מדינת ישראל, ואף להיות מעורבים בדרכים שונות בסיוע לישראל ובמעורבות בקורה בה.

לאור הגידול במספרם של הישראלים בחו"ל, המקום המרכזי שהם תופשים בשיח הציבורי והפוליטי, והשינוי שחל בשנים האחרונות ביחס הממסד הישראלי כלפי הישראלים המתגוררים בחו"ל (מגישה ביקורתית ומנותקת לגישה יותר נייטרלית המכירה בצרכים ובמאויים אישיים המושכים ישראלים לחו"ל), יזם משרד ראש הממשלה בשנת 2008, בעת כהונתו של מר אהוד אולמרט בתפקיד, ובהנחייתו של מזכיר הממשלה דאז מר יחזקאל עובד, מחקר על הישראלים בחו"ל. מטרת המחקר הייתה לבדוק ולנתח את מידת ההזדהות הישראלית והיהודית של הישראלים בחו"ל, עמדותיהם על אופי הקשרים הרצויים עם ישראל ומוסדותיה הרשמיים והאמצעים המועדפים על-ידם לשמירת זיקה עם ישראל, ולהציע כיוונים למדיניות. מחקר זה, בשיתוף המשרד לקליטת העלייה והסוכנות היהודית, התבסס על שאלון שהועלה על אתר האינטרנט של המשרד לקליטת העלייה ואיפשר לישראלים בחו"ל לענות על מספר שאלות התואמות את מטרת המחקר.

גיבוש שאלון המחקר ודרכי איסוף הנתונים לוו על-ידי וועדת היגוי שהורכבה מנציגי משרדי ממשלה, הסוכנות היהודית והאקדמיה. מלאכת עריכת הסקר וניתוח הנתונים, כמו גם הכנת דו"ח זה, נעשתה במדור לדמוגרפיה ולסטטיסטיקה של היהודים, המכון ליהדות זמננו, האוניברסיטה העברית בירושלים. דו"ח זה מוגש למשרד ראש הממשלה, המשרד לקליטת העלייה והסוכנות היהודית לישראל בתקווה כי ישמש בסיס לגיבוש מדיניות שתעמיק את ההבנה, התמיכה ושיתוף הפעולה ההדדיים בין מדינת ישראל לבין אזרחיה בחו"ל.

פרק 1 מתודולוגיה

היות ואין בנמצא רשימה מקיפה של הישראלים החיים בחו"ל, ודיגום אקראי של אוכלוסיית היעד המפוזרת על-פני מדינות רבות ואשר בכל אחת מהן היא מהווה שיעור קטן בלבד מכלל האוכלוסייה דורש משאבים כספיים רבים ומשך זמן ארוך של איסוף נתונים, נערך סקר זה (אשר ניתן להגדירו כ"משאל"), באמצעות שאלון שהועלה על אתר המשרד לקליטת העלייה (ראה נספח א'). השאלון כלל 25 שאלות מרכזיות שכיסו תחומים שונים לרבות דמוגרפיה ומאפיינים חברתי-כלכליים של הישראלים, מאפייני ההגירה וההתיישבות שלהם, דפוסי הזדהות יהודית, והזדהות ישראלית. השאלון הועלה בחמש שפות: עברית, אנגלית, רוסית, צרפתית וספרדית.

השאלון הועלה על אתר המשרד לקליטת העלייה ב-30 בספטמבר, 2009 למשך חמישה חודשים כלומר עד ה-1 במרץ, 2010. השאלון הועלה לאתר המשרד לקליטת העלייה במתכונת אלקטרונית ומשיבים התבקשו לסמן לכל שאלה תשובה אחת בלבד. במהלך תקופה זו נעשו ניסיונות להפנות את תשומת לב הישראלים המתגוררים בחו"ל לקיומו של הסקר. מאמצים אלו כללו בעיקר הודעה והפנייה לשאלון הסקר לכל גולש לאתר המשרד לקליטת העלייה. כמו כן, במשך חודשיים במהלך תקופה זו, פורסם דבר קיומו של הסקר גם בדף הבית של כמה אתרים של מנועי חיפוש מרכזיים בשפה העברית. בסך-הכל מילאו את השאלון 2,002 משיבים.

ברור לנו כי הגולשים לאתר המשרד לקליטת העלייה אינם בהכרח מדגם מייצג של הישראלים בחו"ל. אנו מניחים כי מי שגולשים לאתר המשרד, בין אם כנוהג אישי או בעקבות המידע על קיומו של הסקר, הם אוכלוסייה בעלת מאפיינים סלקטיביים. היות ובדברי ההקדמה לסקר צוין שמטרתו לחזק את הקשר עם הישראלים בחו"ל, ניתן להניח כי הממצאים מוטים מעט כלפי אותם הישראלים בעלי הזדהות ישראלית חזקה. אף-על-פי-כן, כמה בדיקות השוואתיות בין נתוני סקר זה לממצאים של מחקרים אחרים על ישראלים בחו"ל, בעיקר בארה"ב, מצאו מידה

רבה של דמיון במאפיינים דמוגרפיים וחברתיים-כלכליים מרכזיים של המשיבים במקורות השונים.¹

לאור האמור לעיל, יש לראות מחקר זה כמתמקד בגרעין המרכזי של הישראלים בחו"ל שיש להם הזדהות ישראלית גבוהה. אלו הם, בסופו של דבר, מי שמדיניות של הממשלה ומוסדות לאומיים אחרים צריכים לכוון את מאמציהם להידברות ולשיתוף פעולה. התבססות על מחקרים אמפיריים יכולה להבטיח התמודדות נכונה של ישראל אל מול האתגרים של הגירה בינלאומית אינטנסיבית ושל דפוסי הבניה של יחסי תפוצה-מדינת אם בראשית המאה ה-21.

¹ אלא אם כן צויין אחרת, כל הקשרים בלוחות הם מובהקים מבחינה סטטיסטית (לפי מבחן חי-בריבוע), ברמה של 05.

פרק 2

הגירה והתיישבות

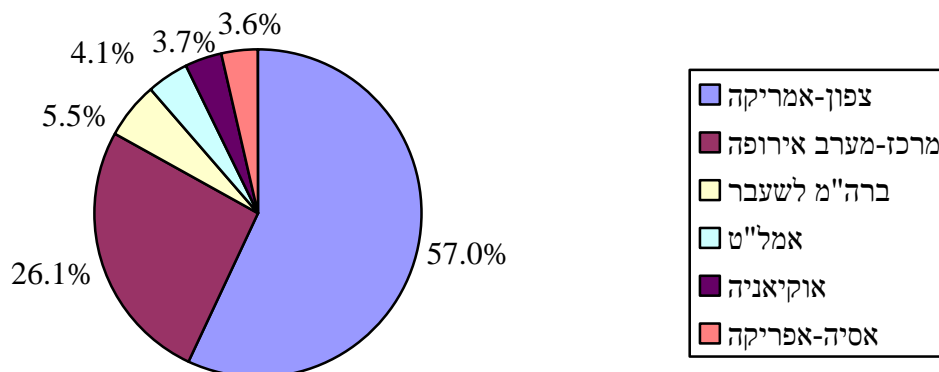
2.1 כללי

פרק זה מתאר את מגמות ההגירה וההתיישבות של ישראלים בחו"ל. אנו מתרכזים בעיקר בפיזור הגיאוגרפי של הישראלים לפי אזורים עיקריים; וותק במקום המגורים; גיל בעת ההגירה; מוצא עדתי; משך תקופת המגורים בישראל לפני ההגירה (עבור ילידי חו"ל); ומגמות ההתאזרחות של הישראלים בארצות מגוריהם הנוכחית.

2.2 התיישבות ופיזור גיאוגרפי

קצת יותר מאוכלוסיית המחקר (55.6%) מתגוררת בצפון אמריקה (תרשים 2.1; לוח 2.1); ברובם הם התיישבו בארה"ב (49.9%). חלוקה זו ולפיה כמחצית הישראלים בחו"ל מתגוררים בארה"ב תואם עם הערכות של מחקרים קודמים. עוד כרבע מן המדגם מתגורר במרכז ומערב אירופה (25.5%) כאשר הריכוזים הישראלים העיקריים נמצאים בצרפת (4.6%) ואנגליה (4.5%). צפון אמריקה ומרכז-מערב אירופה יחדיו מהווים קצת יותר משמונה מכל עשרה ישראלים. בברית-המועצות לשעבר נמצא הריכוז הישראלי השלישי בגודלו עם קצת יותר מחמישה אחוזים מכלל המדגם (5.4%). ריכוזים ישראלים בולטים נוספים נמצאים אמריקה הלטינית ובמיוחד בארגנטינה; אוקיאניה, ואסיה-אפריקה (בעיקר סין). לפיכך, הישראלים מפוזרים על פני יבשות רבות ומספר ניכר מאוד של מדינות (ראה נספח 1 להתפלגות הישראלים לפי מדינות מגורים בודדות).

תרשים 2.1. תפרושת גיאוגרפית של הישראלים בחו"ל, לפי אזורים עיקריים (באחוזים)

לוח 2.1. תפרושת גיאוגרפית של הישראלים בחו"ל, לפי אזורים עיקריים (באחוזים)²

100.0	סה"כ
1,958	(מספר משיבים)
55.6	צפון אמריקה
49.9	מזה: ארה"ב
25.5	מרכז ומערב אירופה
4.6	מזה: צרפת
4.5	אנגליה
2.7	גרמניה
5.4	בריה"מ לשעבר
4.0	אמריקה הלטינית (אמל"ט)
1.4	מזה: ארגנטינה
3.6	אוקיאניה
3.5	אסיה-אפריקה
1.2	מזה: סין

² לא כולל 44 משיבים אשר לא ענו על השאלה

2.3 דפוסי הגירה

כשלושה-רבעים (73.5%) מהישראלים הם ילידי הארץ והיתר הינם עולים אשר לאחר תקופת מגורים בישראל החליטו לעזוב את המדינה (לוח 2.2). מתוך 518 עולים חדשים אשר עזבו את ישראל, 58.6% חזרו למדינות מוצאם (41.4% היגרו למדינה שלישית).

לוח 2.2 דפוסי הגירה (באחוזים)

מקום לידה				
חו"ל	מזה:	חזרו למדינת מוצא	היגרו למדינה חדשה	ישראל
41.4	58.6	100.0	26.5	73.5

רוב הישראלים במדינות המערב, כמו גם באסיה-אפריקה, הם ילידי ישראל. עם זאת קיימים הבדלים, לעיתים ניכרים, בשיעורם בכל אחת מהמדינות הללו. באופן מיוחד, שיעור ילידי ישראל הוא גבוה בקרב הישראלים בארה"ב, אנגליה, גרמניה, יתר מרכז-מערב אירופה, ואוקיאניה. לעומתם, הרבה מהישראלים בקנדה נולדו בברה"מ מה שמעיד על כוח משיכה חזק של מדינה זו עבור עולים שלא נקלטו בהצלחה והחליטו להגר לארץ שלישית. שיעור גבוה יחסית של ישראלים ילידי ברה"מ נמצא גם בגרמניה (11.3% מכלל הישראלים במדינה זו). שיעור גבוה זה אינו מפתיע לאור הידוע על המספרים הגדולים יחסית של יהודים שהיגרו ישירות מברה"מ לגרמניה, וביחד עם התשתית הקהילתית היהודית שחוזקה שם מאוד בשנים האחרונות הפכה גרמניה גם למקום משיכה לעולים שבחרו לעזוב את ישראל. כמו כן, בולט שיעור ההגירה חזרה לארץ המוצא של עולים מצרפת (כרבע מהישראלים בצרפת הם ילידי המדינה שעלו לישראל ומאוחר יותר חזרו לצרפת), ובמיוחד של עולים מאמריקה הלטינית מכלל הישראלים ביבשת (54.3%) ושל עולים מברה"מ לשעבר (86.1% מכלל הישראלים באזור). אנו מניחים כי הגירה חזרה לארץ המוצא טומנת בחובה יותר סיכויים להשתלבותם של ישראלים אלו בקהילה היהודית המקומית בעוד שילידי ישראל המגיעים לארץ חדשה יקימו או ישתלבו במסגרות ורשתות ישראליות וגם זיקתם לישראל תהיה חזקה יותר.

לוח 2.3 איזור מוצא לפי אזור מגורים נוכחי (באחוזים)

סה"כ	איזור מוצא											אזור מגורים
	ישראל	אוקיאניה	אסיה - אפריקה	ברה"מ לשעבר	מרכז - מערב אירופה	גרמניה	אנגליה	צרפת	אמריקה הלטינית	קנדה	ארה"ב	
100.0	81.7	-	3.1	5.3	1.7	0.6	0.2	0.2	2.0	0.1	5.0	ארה"ב
100.0	65.2	-	5.2	21.7	2.6	1.7	-	1.7	-	1.7	-	קנדה
100.0	40.7	-	2.5	-	2.5	-	-	-	54.3	-	-	אמל"ט
100.0	54.3	-	10.9	1.1	6.5	-	-	25.0	2.2	-	-	צרפת
100.0	84.6	-	3.3	7.7	-	-	3.3	-	-	-	1.1	אנגליה
100.0	79.2	-	3.8	11.3	3.8	1.9	-	-	-	-	-	גרמניה
100.0	78.9	-	2.5	5.8	8.0	-	-	1.8	2.2	-	0.7	מרכז - מערב אירופה
100/0	10.2	-	0.9	86.1	2.8	-	-	-	-	-	-	בריה"מ לשעבר
100.0	80.0	-	7.1	1.4	2.9	-	-	1.4	5.7	-	1.4	אסיה - אפריקה
100.0	83.6	4.1	-	5.5	2.7	-	-	-	4.1	-	-	אוקיאניה

2.4 וותק בחול

הישראלים במדגם שלנו הם אוכלוסייה וותיקה יחסית בחו"ל. כמחצית הישראלים מתגוררים בחו"ל שש שנים או יותר (כרבע בין 6 ל-10 שנים ועוד קצת יותר מחמישית למעלה מ-11 שנים). ניכרים הבדלים בוותק לפי מקום המגורים: מרביתם של הישראלים בצרפת (78.2%) נמצא שם כבר למעלה משש שנים (מתוכם 55.2% מעל 11 שנים); בקצה האחר של הוותק, הרי שרוב הישראלים באסיה-אפריקה (57.6%) הם מהגרים לאחרונה הנמצאים שם 5 שנים או פחות. באופן כללי ניתן להתרשם כי הישראלים באסיה-אפריקה ובאוקיאניה הם בעלי וותק קצר יחסית במקום מגוריהם ויש בכך אולי משום לשקף את התרחבות ההזדמנויות הכלכליות בחלקים אלו של העולם לאחרונה בלבד.

לוח 2.4. וותק של הישראלים בחו"ל לפי אזור מגורים נוכחי (באחוזים)

סה"כ	ותק במקום המגורים (שנים)				אזור מגורים
	+11	6-10	3-5	0-2	
100.0	22.8	26.9	22.4	16.8	סה"כ
100.0	37.2	26.2	21.0	15.6	ארה"ב
100.0	28.4	28.4	27.5	15.6	קנדה
100.0	33.8	23.5	20.6	22.1	אמל"ט
100.0	55.2	23.0	10.3	11.5	צרפת
100.0	27.6	27.6	24.1	20.7	אנגליה
100.0	26.9	27.6	24.1	20.7	גרמניה
100.0	31.4	28.3	21.7	18.6	מרכז-מערב אירופה
100.0	16.5	36.3	26.4	20.9	ברה"מ לשעבר
100.0	18.2	24.2	36.4	21.2	אסיה- אפריקה
100.0	27.9	26.5	32.4	13.2	אוקיאניה

2.5 גיל בעת ההגירה

הישראלים העוזבים את המדינה עושים זאת בגיל צעיר. למעלה ממחציתם עזבו את הארץ בהיותם בגילאי 18-29 ולמעשה רובה של מהגרים אלו היו בטווח גילים אף יותר מצומצם מאז תום השירות הצבאי ועד סוף שנות ה-20 לחייהם. עוד קרוב לשליש עזבו בהיותם בגילאים בין 30 ל-39. שיעור המשיבים שעזבו את ישראל בגילאי 18-39 נע בין 95.4% מכלל המשיבים באנגליה ל-78.8% מהמשיבים בקנדה. הגיל הצעיר בעת העזיבה מעיד על חיפוש הזדמנויות של לימודים ותעסוקה בחו"ל.

לוח 2.5 גיל בעת ההגירה לפי אזור מגורים נוכחי (באחוזים)

סה"כ	גיל בעת ההגירה מישראל						אזור מגורים
	+60	50-59	40-49	30-39	18-29	0-17	
100.0	0.3	2.1	8.0	29.6	56.5	3.5	סה"כ
100.0	0.2	1.3	8.2	31.0	56.6	2.6	ארה"ב
100.0	0.9	0.9	9.3	30.6	48.1	10.2	קנדה
100.0	1.5	7.4	10.3	32.4	47.1	1.5	אמל"ט
100.0	-	4.6	3.4	23.0	65.5	3.4	צרפת
100.0	-	-	4.6	35.6	59.8	-	אנגליה
100.0	-	1.9	5.8	25.0	65.4	1.9	גרמניה
100.0	0.4	2.8	7.1	25.7	60.5	3.6	מרכז-מערב אירופה
100.0	-	4.4	11.1	23.3	53.3	7.8	בריה"מ לשעבר
100.0	-	4.5	13.6	34.8	42.4	4.5	אסיה- אפריקה
100.0	-	1.5	5.9	27.9	58.8	5.9	אוקיאניה

2.6 תקופת מגורים בישראל (עבור ילידי חו"ל)

עבור המשיבים שנולדו מחוץ לישראל, נאסף מידע על שנת עלייתם ארצה ושנת עזיבתם את המדינה.³ באמצעות שני נתונים אלו יכולנו לחשב את משך השהות שלהם בישראל (לוח 2.6). בסה"כ, חמישית מבין הישראלים ילידי חו"ל שעזבו את ישראל עשו זאת לאחר תקופת התנסות קצרה יחסית של מגורים בארץ של חמש שנים או פחות. מן הצד השני, לא מעט מהישראלים בחו"ל שהם ילידי חו"ל (מחצית בקירוב) שהו בישראל למעלה מ-15 שנה ואחרי תקופה ארוכה זו החליטו לעזוב. בסה"כ, העזיבה את הארץ של ילידי חו"ל מתפרשת באופן אחיד יחסית לפי משך המגורים בישראל והיא יכולה להתרחש גם אחרי משך זמן ארוך של מגורים בארץ.

הוותק הארוך ביותר בישראל מאפיין את הישראלים באזורי אסיה-אפריקה ובאוקיאניה. גם שיעור גבוה יחסית מבין הישראלים בארה"ב (41.9%) ובמרכז-מערב אירופה (36.5%) חוו התנסות ממושכת של מגורים בישראל. לעומתם, הישראלים בברה"מ לשעבר, ואמריקה

³ מתוך 524 ילידי חו"ל, 444 ענו על שתי שאלות אלו, כלומר כ-85%.

הלטינית, ובמידה פחותה יותר גם בצרפת ובגרמניה, הם בעלי התנסות קצרה בלבד של 5 שנים או פחות בישראל. ניתן להניח שרבים מהם הם עולים שהגיעו מארצות אלו וחזרו אליהם לאחר זמן קצר. להבדלים במשך המגורים בארץ יהיו בודאי השלכות על הקשר של הדפוסים ועוצמת הקשר של הישראלים עם הארץ.

בסה"כ מתברר כי עולים חיים בישראל פחות שנים לפני חזרתם/הגיעם למדינות בעלות רמת פיתוח אנושי נמוכה מזו של ישראל; ודווקא חיים יותר שנים בישראל לפני שחזרו/היגרו למדינות בעלות רמות פיתוח אנושי גבוהות מזו של ישראל.

לוח 2.6 משך מגורים בישראל (עבור ילידי חו"ל) לפי אזור מגורים נוכחי (באחוזים)

סה"כ	שנות מגורים בישראל					אזור מגורים
	+21	16-20	11-15	6-10	0-5	
100.0	28.4	18.0	17.3	15.5	20.7	סה"כ
100.0	41.9	23.4	15.0	12.0	7.8	ארה"ב
100.0	26.3	31.6	28.9	10.5	2.6	קנדה
100.0	8.3	5.6	2.8	27.8	55.6	אמל"ט
100.0	16.2	24.3	16.2	18.9	24.3	צרפת
100.0	28.6	14.3	21.4	28.6	7.1	אנגליה
100.0	22.2	11.1	22.2	22.2	22.2	גרמניה
100.0	36.5	19.2	26.9	7.7	9.6	מרכז-מערב אירופה
100.0	2.8	6.9	13.9	20.8	55.6	בריה"מ לשעבר
100.0	45.5	-	27.3	18.2	9.1	אסיה-אפריקה
100.0	62.5	-	25.0	12.5	-	אוקיאניה

התמקדות בילידי ברה"מ לשעבר שעלו לישראל ומאוחר יותר עברו להתגורר בצפון אמריקה מגלה כי מרביתם (81.6%) חיו בארץ מעל 10 שנים (לוח 2.7).

לוח 2.7 משך מגורים בישראל עבור עולים מברה"מ לשעבר המתגוררים בצפון אמריקה

אחוז	מספר מקרים	תקופת חיים בישראל (שנים)
1.3	1	0-5
17.1	13	6-10
30.3	23	11-15
39.5	30	16-20
11.8	9	21+
100.0	76	סה"כ

2.7 אזרחות מקומית

העולים שחזרו למדינת מוצאם נושאים איתם, במרבית המקרים, את האזרחות של אותה המדינה. עבור ילידי ישראל, עולה השאלה באיזו מידה הם מחזיקים באזרחות של מדינת המגורים שלהם. ניתוח הנתונים עבור ילידי ישראל (לוח 2.8) מראה כי קצת פחות ממחציתם מחזיקים באזרחות מקומית. שיעור גבוה של ישראלים בעלי אזרחות מקומית נמצא בקנדה (64%), צרפת (68%) ואוקיאניה (63.9%). בקרב ישראלים באמריקה הלטינית וארצות מרכז ומערב אירופה השיעורים הם של קצת יותר משליש. בברה"מ לשעבר ובאסיה-אפריקה רק לפחות מעשרה אחוזים מהישראלים ישנה אזרחות מקומית. ייתכן כי תמונה מורכבת זו מראה כי מגמות התאזרחות של ישראלים ילדי הארץ אשר מהגרים למדינות מפותחות קשורות בראש ובראשונה למדיניות ההתאזרחות של מדינות אלו (נוקשה או מקלה). אפשרות זו מקבלת משנה תוקף לאור העובדה שבכל אזורי המגורים ללא יוצא מן הכלל, מספר הישראלים (שנולדו בישראל) אשר מתאזרחים עולה ככל שמספר השנים במקום היעד עולה.

לוח 2.8 אזרחות מקומית לפי אזור מגורים נוכחי בקרב ילידי ישראל בחו"ל (באחוזים)⁴

סה"כ	אזרחות מקומית			אזור מגורים
	אחר	לא	כן	
100.0	1.5	49.6	48.6	סה"כ
100.0	1.7	53.4	44.9	ארה"ב
100.0	2.7	33.3	64.0	קנדה
100.0	-	60.6	39.4	אמל"ט
100.0	-	32.0	68.0	צרפת
100.0	3.9	58.4	37.7	אנגליה
100.0	-	61.9	38.1	גרמניה
100.0	0.9	65.4	33.6	מרכז-מערב אירופה
100	-	90.9	9.1	ברה"מ לשעבר
100	1.8	89.3	8.9	אסיה-אפריקה
100	-	36.1	63.9	אוקיאניה

אזרחות מקומית מושפעת במידה רבה מהוותק במקום (לוח 2.9). באופן כללי, ככל שהשהות מתארכת, כך גדל שיעור הישראלים בעלי אזרחות מקומית. עם זאת, ישנן מדינות בהן משך הזמן לקבלת אזרחות הוא ארוך יותר מאשר באחרות. למשל, רק לכשליש מבין ילידי ישראל בארה"ב הייתה אזרחות אמריקאית לאחר 10 שנים במדינה בעוד שזה היה נכון עבור למעלה מ-60% מקרב הישראלים בקנדה או בגרמניה בעלי וותק דומה. שיעור גבוה של שלישי בקירוב מבין הישראלים באמריקה הלטינית החזיקו באזרחות מקומית כבר בתום חמש שנים לשהותם שם. אנו מניחים כי חלק מילידי ישראל המתגוררים בחו"ל הם צאצאים להורים ילידי ארצות אלו דבר המקל על קבלת אזרחות מקומית. זו אולי הסיבה לכך שכל ילידי ישראל בברה"מ לשעבר מחזיקים באזרחות של ארץ מגוריהם הנוכחית.

⁴ מספר הישראלים (ילידי הארץ) אשר השיבו על שאלת ההתאזרחות הינו 1437 אשר מהווים 98.1% מכלל ילידי הארץ אשר השתתפו במדגם.

לוח 2.9. אזרחות מקומית לפי וותק ואזור מגורים בקרב ילידי ישראל בחו"ל (באחוזים)

וותק במקום המגורים			
+11	10-6	5-0	
16.3	26.6	16.3	סה"כ
64.4	22.2	13.4	ארה"ב
37.8	40.0	22.2	קנדה
61.5	7.7	30.8	אמל"ט
52.9	32.4	14.7	צרפת
44.8	37.9	17.2	אנגליה
31.3	43.8	25.0	גרמניה
51.5	30.9	17.6	מרכז-מערב אירופה
-	-	100	ברה"מ לשעבר
80.0	20.0	-	אסיה-אפריקה
44.4	30.6	25.0	אוקיאניה

* קשרים אינם מובהקים. מבחינה סטטיסטית

פרק 3 דמוגרפיה, חברה, וכלכלה

3.1 מבוא

פרק זה מספק התבוננות על כמה מאפיינים דמוגרפיים, חברתיים וכלכליים מרכזיים של הישראלים בחו"ל. אנו מתמקדים בהרכב הגילים של הישראלים ובחלוקה בין גברים לבין נשים; המצב המשפחתי שלהם; הישגיהם ההשכלתיים; ומשלחי-היד. מאפיינים אלו נבחנים בראיה השוואתית בין הקהילות הישראליות לפי מקומות מגוריהם.

3.2 גיל ומגדר

הישראלים בחו"ל הינם צעירים באופן יחסי (לוח 3.1). קצת פחות מחמישית (17.5%) הם מעירים בשנות העשרים לחייהם וניתן להניח כי הם בטווח הגילים שלאחר השירות הצבאי ועד גיל 29; ועוד קצת 40.7% הם בגילאי 30-39. בסה"כ, למעלה משלושה רבעים מכלל הישראלים הם בני פחות מחמישים שנה.

בתוך מבנה גילים כללי זה, ישנם הבדלים, לעיתים ניכרים, לפי מקום מגוריהם של הישראלים. באופן מיוחד, מושכים אליהם קנדה, מערב ומרכז אירופה (לרבות גרמניה), ברה"מ לשעבר ואסיה-אפריקה אוכלוסייה ישראלית צעירה עם שיעור גבוה של אנשים בשנות העשרים לחייהם. בקנדה בולט המבנה הגילאי הדיפוזי ולפיו מלבד הרבה צעירים ישנה גם אוכלוסייה מבוגרת גדולה יחסית. גם באמריקה הלטינית יש התרכזות גבוהה למדי של ישראלים מעל גיל 50. הבדלים אלו משקפים כוחות משיכה שונים לאוכלוסייה ישראלית צעירה ולהזדמנויות כלכליות ותרבותיות המתאימות לאנשים בשלבים מוקדמים אלו של מחזור החיים. אבל גם דפוסי הגירה אם ראשונית, כלומר של ילידי ישראל שיהיו צעירים, או של מי שעלו לארץ ובהמשך חזרו לארץ המוצא או היגרו למדינה שלישית היכולים להיות מבוגרים יותר. הרכב הגילים מושפע גם מההיסטוריה של ההגירה כאשר במדינות יעד וותיקות של התיישבות של ישראלים כבר ישנו ציבור עם וותק ארוך שנים במקום ובהתאם בגילאים מתקדמים.

הישראלים בחו"ל אינם מחולקים מגדרית באופן מאוזן (לוח 3.2). הגירה מישראל מאפיינת במידה בלתי פרופורציונית גברים לעומת נשים. היחס המגדרי הכולל הוא של שני-שליש של

גברים ושליש של נשים. חלוקה זו דומה במידה רבה בכל האזורים של התיישבות ישראלית. יוצאים מן הכלל הם בעיקר אמריקה הלטינית, גרמניה וברה"מ לשעבר בהן שיעור הגברים מגיע ללמעלה משלושה רבעים, לעומת שיעור נמוך יחסית של גברים בקרב הישראלים באנגליה. במידה וההגירה לאמל"ט ולברה"מ לשעבר היא הגירה חזרה, מתקבל הרושם שלגברים קשה יותר להיקלט בחברה הישראלית והם חוזרים בשיעורים גבוהים למדינת המוצא שלהם; או שהם בעלי בטחון גבוה להצלחה חרף אי-היציבות והתנודתיות החברתית-כלכלית והפוליטית המאפיינת מדינות אלו. השיעור הגבוה של גברים בקרב הישראלים בגרמניה מעיד אולי על מידה נמוכה יותר של השפעה, לעומת נשים, למשמעויות ההיסטוריות והרגשיות הכרוכות במגורים של יהודים בכלל, וישראלים בפרט, במדינה זו.

לוח 3.1 התפלגות הגילאים לפי אזור מגורים נוכחי (באחוזים)

סה"כ	קבוצת גיל					אזור מגורים
	+60	50-59	40-49	30-39	18-29	
100.0	7.1	13.2	20.3	40.7	17.5	סה"כ
100.0	7.8	15.2	20.8	40.5	15.8	ארה"ב
100.0	11.4	10.5	19.3	34.2	24.6	קנדה
100.0	10.0	20.0	21.3	35.0	13.8	אמל"ט
100.0	10.9	19.6	26.1	32.6	10.9	צרפת
100.0	2.2	11.0	17.6	52.7	16.5	אנגליה
100.0	7.4	9.3	11.1	48.1	24.1	גרמניה
100.0	4.1	10.8	22.3	41.6	21.2	מרכז-מערב אירופה
100.0	3.7	9.3	17.8	37.4	31.8	בריה"מ לשעבר
100.0	7.2	4.3	26.1	42.0	20.3	אסיה-אפריקה
100.0	5.6	9.7	16.7	54.2	13.9	אוקיאניה

לוח 3.2 התפלגות אוכלוסיית המחקר על פי מגדר ואזור מגורים נוכחי (באחוזים)

סה"כ	מגדר		אזור מגורים
	נשים	גברים	
100.0	33.7	66.3	סה"כ
100.0	36.6	63.4	ארה"ב
100.0	32.7	67.3	קנדה
100.0	21.3	78.8	אמל"ט
100.0	35.2	64.8	צרפת
100.0	42.2	57.8	אנגליה
100.0	19.6	80.4	גרמניה
100.0	32.6	67.4	מרכז-מערב אירופה
100.0	22.4	77.6	בריה"מ לשעבר
100.0	28.8	71.2	אסיה-אפריקה
100.0	31.4	68.6	אוקיאניה

3.3 מצב משפחתי וילדים

כשני-שלישים מבין הישראלים המתגוררים בחו"ל הם נשואים (לוח 3.3). עוד כרבע הם רווקים, וקצת פחות מעשרה אחוזים הוא נשואים לשעבר (ברובם גרושים). קיים קשר חזק בין הרכב הגילים של הישראלים לבין המצב המשפחתי שלהם: מדינות, או אזורים, עם שיעור גבוה של צעירים (בגילאי 18-29) מתאפיינות גם בשיעור גבוה של רווקים. זה בולט במיוחד בגרמניה, באזורים אחרים של מרכז ומערב אירופה, בברה"מ לשעבר, ובאסיה-אפריקה. חרף חלקם הגבוה יחסי של צעירים ישראלים גם בקנדה, הרי ששיעור הרווקות בקרבם אינו יוצא דופן מהממוצע הכללי של הישראלים בחו"ל; יש בכך משום לרמז כי ישראלים אלו נבדלים במאפיינים חברתיים וכלכליים מישראלים צעירים במדינות האחרות לעיל ואינם רואים בקנדה מקום לטיולים או התנסויות בשלבים שלאחר השירות הצבאי אלא יותר מקום של לימודים מתקדמים ועבודה ומקום המציע איכות חיים גבוהה למשפחות. באופן דומה, נמצא שיעור גבוה של נשואים בארה"ב. צפון אמריקה מתגלה לפיכך כמקום מושך למשפחות, בין אם שהיגרו כבר במסגרת כזו או הקימו משפחה שם, לעיתים אולי על-ידי נישואים של ישראלים עם מקומיים (יהודים או לא-יהודים). השיעור הגבוה של נשואים בצפון-אמריקה קשור גם לוותק של המגורים של הישראלים במקום ובמיוחד בארה"ב.

לוח 3.3 מצב משפחתי של ישראלים בחו"ל, לפי אזור מגורים נוכחי (באחוזים)

סה"כ	מצב משפחתי				אזור מגורים
	אלמן	גרוש	נשוי	רווק	
100.0	0.6	8.1	66.7	24.6	סה"כ
100.0	0.5	7.8	71.4	20.3	ארה"ב
100.0	0.9	4.4	69.0	25.7	קנדה
100.0	1.3	13.8	62.5	22.5	אמל"ט
100.0	2.2	10.1	66.3	21.3	צרפת
100.0	-	4.4	68.1	27.5	אנגליה
100.0	-	7.4	51.9	40.7	גרמניה
100.0	0.7	9.3	59.6	30.4	מרכז-מערב אירופה
100.0	-	9.3	57.9	32.7	בריה"מ לשעבר
100.0	-	8.7	52.2	39.1	אסיה-אפריקה
100.0	-	8.5	66.2	25.4	אוקיאניה

מרכיב נלווה למצב המשפחתי הוא הימצאותם של ילדים בבית (בגיל 17 ומטה). לילדים יכולה להיות השפעה חשובה על הזדהות קבוצתית ומעורבות בארגונים ובפעילויות, יהודיות וישראליות. באופן מיוחד יש לילדים תפקיד בקשרים עם משפחה וקרובים בישראל לרבות ביקורים בארץ.

אנו מתמקדים כאן בישראלים נשואים בלבד (1,310 משיבים). ל-69% מביניהם יש ילד אחד לפחות מתחת לגיל 17 (לוח 3.4). חרף ההתמקדות בנשואים בלבד, בולטים הישראלים בגרמניה ובאסיה-אפריקה בשיעור הגבוה יחסית של מי שאין לו ילדים כלל. שתי קהילות אלו גם מתאפיינות, בהתאמה, במי שאין להם כלל שלושה ילדים או יותר (גרמניה) ובשיעור הגבוה ביותר של מי שיש לו שלושה או יותר ילדים. ברור הוא כי אלו שתי קהילות ישראליות שונות מאוד אחת מרעותה.

**לוח 3.4 ילדים (מתחת בגל 17 ומטה) בקרב ישראלים בחו"ל לפי אזור מגורים
(עבור נשואים בלבד) (באחוזים)**

סה"כ	ילדים מתחת לגיל 17					אזור מגורים
	+4	3	2	1	0	
100.0	5.3	12.8	28.3	22.4	31.2	סה"כ
100.0	7.1	12.8	28.3	18.9	32.9	ארה"ב
100.0	1.2	9.0	37.2	20.5	32.1	קנדה
100.0	4.0	14.0	30.0	28.0	24.0	אמל"ט
100.0	5.2	16.9	27.1	23.7	27.1	צרפת
100.0	1.6	8.1	38.7	29.0	22.6	אנגליה
100.0	-	-	17.9	42.9	39.3	גרמניה
100.0	4.4	16.1	23.6	24.8	31.1	מרכז- מערב אירופה
100.0	-	6.5	21.0	41.9	30.6	בריה"מ לשעבר
100.0	11.1	19.4	27.8	5.6	36.1	אסיה- אפריקה
100.0	-	19.1	31.9	27.7	21.3	אוקיאניה

3.4 השכלה

הישראלים בחו"ל הם אוכלוסייה עם הון אנושי גבוה במיוחד. לשישה מכל עשרה ישראלים בחו"ל תואר ראשון ומעלה, וליותר ממחצית קבוצה זו תואר אקדמי מתקדם (לוח 3.5). יתר-על-כן, ביחד עם קבוצת האמצע של המדרג ההשכלתי, הרי שלשלושה-רבעים מהישראלים בחו"ל ישנה השכלה על-תיכונית כלשהי.

הריכוזים של ישראלים עם רמת השכלה גבוהה במיוחד נמצאים בצפון-אמריקה (ארה"ב ובמיוחד קנדה), אנגליה, גרמניה, וברה"מ לשעבר. לעומתם, בולט מאוד השיעור הנמוך של בעלי השכלה אקדמית באמריקה הלטינית, בצרפת ובאסיה-אפריקה. מתקבל הרושם שההגירה של ישראלים לקבוצת המדינות הראשונה כרוכה בלימודים או בתיעול של כישורים השכלתיים שנרכשו בישראל להזדמנויות כלכליות מקומיות. לעומת זאת, הגירה של ישראלים לקבוצת המדינות השנייה משקפת יותר חזרה של מי שעלו משם בעבר, או מעבר של ילידי

ישראל למטרות כלכליות או אחרות אבל שאינן אמורות בהכרח לנצל כישורים השכלתיים גבוהים ולא לרכוש כישורים כאלו במדינות היעד.

לוח 3.5 רמת השכלה בקרב ישראלים בחו"ל, לפי אזור מגורים נוכחי (באחוזים)

סה"כ	רמת השכלה					אזור מגורים
	מ.א. / תואר שלישי	ב.א.	על תיכונית / ישיבה	בגרות	תיכונית ללא בגרות	
100.0	33.6	27.2	14.8	14.2	10.3	סה"כ
100.0	38.7	25.5	13.6	13.0	9.2	ארה"ב
100.0	31.6	33.3	15.8	13.2	6.1	קנדה
100.0	13.9	15.2	25.3	24.1	21.5	אמל"ט
100.0	32.6	17.4	17.4	17.4	15.2	צרפת
100.0	40.0	30.0	12.2	6.7	11.1	אנגליה
100.0	35.2	27.8	11.1	16.7	9.3	גרמניה
100.0	25.4	32.4	13.6	16.9	11.8	מרכז- מערב אירופה
100.0	34.0	30.2	24.5	10.4	0.9	בריה"מ לשעבר
100.0	12.9	35.7	12.9	20.0	18.6	אסיה- אפריקה
100.0	30.6	30.6	12.5	13.9	12.5	אוקיאניה

בחנית רמת ההשכלה על פי מגדר (לוח 3.6) מראה כי נשים משכילות יותר מגברים. בכל האזורים, ללא יוצא מן הכלל, שיעור הנשים בעלות השכלה גבוהה גדול בהשוואה לשיעור בקרב עמיתיהם הגברים. פערים מגדריים ברמת השכלה בולטים במיוחד בריה"מ לשעבר, גרמניה, אוקיאניה, וצרפת.

לוח 3.6 השכלה גבוהה (תואר ראשון ומעלה) לפי מגדר ואזור מגורים נוכחי של ישראלים בחו"ל

אזור מגורים	אחוז בעלי השכלה גבוהה	
	גברים	נשים
סה"כ	57.4	67.5
ארה"ב	61.5	69.8
קנדה	60.3	69.4
אמל"ט	27.4	31.3
צרפת	45.8	56.3
אנגליה	67.3	75.7
גרמניה	56.1	80.0
מרכז-מערב אירופה	57.3	59.8
בריה"מ לשעבר	57.3	87.5
אסיה-אפריקה	48.9	52.6
אוקיאניה	54.2	72.7
יחס נשים/גברים	1.18	1.15
	1.15	1.14
	1.23	1.12
	1.43	1.04
	1.53	1.08
	1.34	

3.5 משלח-יד

השכלה קשורה באופן חזק עם משלח-יד. לפיכך, אין זה מפתיע כי שיעור גבוה מבין הישראלים בחו"ל (60.7%) עובדים במקצועות של צווארון לבן לרבות בתחומי מדע ואומנות (לוח 3.7). עוד כחמישית עובדים בניהול והיתר, כחמישית נוספת, עובדים בעבודות של שירותים וצווארון כחול.

ישנם הבדלים, לעיתים ניכרים, בהרכב התעסוקתי של הישראלים לפי מקום מגוריהם. באופן מיוחד, בולט השיעור הגבוה של בעלי מקצועות של צווארון לבן בקרב הישראלים בארה"ב, באנגליה ובגרמניה. מן הצד השני, שיעור גבוה יחסית של הישראלים בברה"מ לשעבר ובאסיה-אפריקה עובדים במקצועות של שירותים או צווארון כחול. בקרב הישראלים בברה"מ לשעבר, כמו גם בקרב אלו באמריקה הלטינית, ישנו שיעור גבוה של עובדים בניהול.

השיעור הגבוה של עובדי צווארון כחול בקרב ישראלים בברה"מ לשעבר עומד בניגוד בולט לרמת ההשכלה שלהם. לא מן הנמנע כי בחלקם הם מהגרים חוזרים לאחר תקופה מסויימת של מגורים בישראל. בזמן שחלף מאז עזבו לראשונה את ברה"מ הם איבדו את מקום עבודתם ונתקלים בקשיים למצוא עבודה שתהלוך את כישוריהם ההשכלתיים והמקצועיים במציאות הכלכלית החדשה במקום. ייתכן גם כי לאור התנסויותיהם בישראל, לפיהן ידוע כי עולים

רוסים רבים לא מצאו עבודה שהלמה את מקצועם ערב העלייה והם התפשרו על עבודה במעמד הנמוך מהכשרתם המקצועית, לרבות בעלי תארים אקדמיים שעבדו בישראל בעבודות של צווארון כחול, הרי שבמידה ואין בפניהם אפשרויות אחרות קל להם יותר עתה להשתלב בעבודות שירותים וכפיים בהם אולי הם עבדו גם בישראל.

לוח 3.7 משלוח- יד לפי אזור מגורים נוכחי (באחוזים)

סה"כ	משלוח-יד			אזור מגורים
	שירותים / צווארון כחול	מנהלים	צווארון לבן	
100.0	18.1	21.2	60.7	סה"כ
100.0	15.6	20.3	64.1	ארה"ב
100.0	21.0	15.2	63.8	קנדה
100.0	12.1	33.3	54.5	אמל"ט
100.0	17.0	26.1	56.8	צרפת
100.0	18.6	15.1	66.3	אנגליה
100.0	17.0	12.8	70.2	גרמניה
100.0	22.1	22.1	55.8	מרכז-מערב אירופה
100.0	27.8	30.9	41.2	בריה"מ לשעבר
100.0	29.0	21.7	49.3	אסיה-אפריקה
100.0	17.4	20.3	62.3	אוקיאניה

בחינת הפרופיל התעסוקתי של אוכלוסיית המחקר על פי מגדר ומקום מגורים נוכחי מגלה כי אחוז גבוה יותר של נשים עובדות לעומת הגברים (בהנחה שכל מי שעובד ענה את שאלת התעסוקה אשר נכללה בשאלון). מתוך סה"כ 646 נשים אשר נכללו במדגם, 591 ענו על שאלת העיסוק (91%); לעומת זאת רק 1,207 גברים מתוך סה"כ 1,919 ענו על השאלה (62%).

פרק 4 זהות והזדהות יהודית

4.1 כללי

תשומת הלב מופנית עתה לבדיקת הזהות וההזדהות היהודית של הישראלים בחו"ל. הזהות מבטאת את ההגדרה העצמית של הפרט את אופי השתייכותו ליהדות. ההזדהות מצידה היא תרגום של הזהות לדפוסי התנהגות מוחשיים. הזדהות יהודית בתפוצה כוללת מרכיבים שונים לרבות שמירת מצוות, ציון החגים היהודיים העיקריים, זיקה ומעורבות קהילתית, וחינוך יהודי (פורמלי ובלתי פורמלי). הנתונים בלוחות של פרק זה מאפשרים לא רק הערכה של עוצמת ההזדהות וההבדלים לפי מקום המגורים, אלא גם את השינויים בהזדהות היהודית עם התארכות משך המגורים בחו"ל.

4.2 זהות דתית

הישראלים בחו"ל מגדירים עצמם, על-פי-רוב, חילוניים (69.6%). עוד כחמישית מגדירים עצמם מסורתיים. מיעוטם הם דתיים או חרדים אם כי אין לבטל את שיעורם העומד על כאחד מכל עשרה ישראלים (לוח 4.1). שיעור נמוך של ישראלים חילונים נמצא באמ"ט, צרפת וברה"מ לשעבר בהן יש שיעור גביה מן הממוצע הכללי ישראלי של יהודים מסורתיים. באופן מיוחד בולט שיעור הדתיים והחרדים בקרב הישראלים בברה"מ לשעבר. שיעור החרדים גבוה ביותר מפי שתיים מאשר הממוצע הכללי בקרב הישראלים בחו"ל. ייתכן כי אלו שליחים של תנועת חב"ד ותנועות אחרות בעלות אוריינטציה דתית הממומנים על-ידי יהודים רוסים, לרבות עולים, אן אמריקאים, כדי לעסוק בחינוך יהודי והחייאת היהדות באזור זה של העולם.

נתונים שלא מופיעים כאן, המבחינים בין הישראלים לפי הוותק שלהם במקום המגורים הנוכחי, מראים כי עם יוצא מן הכלל של גרמניה, הרי שככל שחולף הזמן, יותר ישראלים מחליפים את הזהות החילונית שלהם ומגדירים עצמם מסורתיים. במקומות מסויימים, כמו צרפת ואנגליה, השינוי הוא בולט במיוחד. כך למשל, בצרפת בקרב ישראלים עם וותק של חמש שנים או פחות 72.2% הגדירו עצמם חילוניים ו-16.7% כמסורתיים. לאחר שהות של 11 שנים או יותר בצרפת, השיעורים היו 41.7% ו-52.1%, בהתאמה. כלומר מרוב חילוני

עברו הישראלים לרוב של מסורתיים. באנגליה שיעורם של החילונים מקרב בעלי וותק של חמש או פחות שנים היה 78.9% ושל מסורתיים 7.9% ואילו לאחר 11 שנים ויותר במקום השתנו השיעורים ל-62.5% ו-33.3%, בהתאמה. בקצה היותר דתי של רצף הזהות, המגמות משתנות מאוד בין המדינות כאשר בחלקם שיעור הדתיים מצטמצם עם הזמן ואולי היא מלווה בהתרחקות מסויימת משמירה קפדנית על מצוות (כמו למשל בארה"ב, צרפת ואנגליה), ואילו במדינות אחרות ישנה דווקא התקרבות וגידול בשיעור הישראלים הדתיים (קנדה, מערב-מרכז-אירופה, ברה"מ לשעבר).

לוח 4.1. זהות דתית בקרב ישראלים בחו"ל, לפי אזור מגורים נוכחי (באחוזים)

זהות דתית					
מקום מגורים	חילוני	מסורתי	דתי	חרדי	סה"כ
סה"כ	69.6	21.1	6.5	2.8	100.0
ארה"ב	69.4	20.7	7.0	2.9	100.0
קנדה	69.3	23.7	4.4	2.6	100.0
אמריקה הלטינית	43.6	44.9	6.4	5.1	100.0
צרפת	54.4	35.6	7.8	2.2	100.0
אנגליה	78.9	14.4	3.3	3.3	100.0
גרמניה	82.0	16.0	2.0	-	100.0
מרכז – מערב אירופה	74.9	17.0	5.9	2.2	100.0
בריה"מ לשעבר	61.0	22.9	11.4	4.8	100.0
אסיה – אפריקה	80.6	13.4	4.5	1.5	100.0
אוקיאניה	83.1	11.3	5.6	-	100.0

היות ובישראל אין דריסת רגל חזקה לתנועות הקונסרבטיבית והרפורמית, גם ישראלים לא-דתיים מכירים בעיקר את דפוסי ההתנהגות וקיום המצוות בגישה האורתודוקסית ואם וכאשר הם מבקרים בבית-הכנסת זהו על-פי-רוב בית-כנסת אורתודוקסי. לפיכך, שיעור גבוה יחסית של קצת פחות מחמישית מהישראלים בחו"ל מגדירים עצמם אורתודוקסים (שזהו שיעור הגבוה יותר מאחוז הדתיים והחרדים). שיעור דומה מגדירים עצמם קונסרבטיבים או רפורמים יחדיו. מחצית הישראלים עם אף לא אחד משלושת הזרמים העיקריים ביהדות (לוח 4.2).

הזרמים הקונסרבטיבי והרפורמי גם אינם פועלים וידועים במידה אחידה בקרב המדינות השונות וזה בודאי משפיע על ההזדהות של הישראלים איתם. אף כי ההתפלגות הכללית לעיל נמצאה במידה דומה במרבית הקהילות הישראליות, בכל זאת, בולט השיעור הגבוה יחסית של יהודים אורתודוקסים וקונסרבטיבים באמל"ט, והשיעור הגבוה של ישראלים רפורמים באנגליה. לעומת זאת, שיעור גבוה יחסית של ישראלים בגרמניה, ברה"מ לשעבר ואוקיאניה אינם מגדירים עצמם לפי אף לא אחד משלושת הזרמים העיקריים שביהדות. ראיות שאינן מופיעות כאן מציעות כי עם התארכות הזמן בחו"ל, גוברת ההיכרות עם הזרמים הקונסרבטיבי והרפורמי והם מצליחים למשוך אליהם מספרים הולכים וגדלים של ישראלים בעיקר מקרב מי שהגדירו עצמם קודם כאורתודוקסים. באופן מיוחד מתחזק הזרם הקונסרבטיבי בקרב הישראלים בארה"ב, קנדה, וצרפת; ואילו הזרם הרפורמי מתחזק בעיקר בקנדה, צרפת, אנגליה, וגרמניה. מגמות אלו מעידות על התערותם של הישראלים בדפוסים הקהילתיים היהודיים במקומות התיישבותם החדשים.

לוח 4.2. זהות אידיאולוגית בקרב ישראלים בחו"ל, לפי איזור מגורים (באחוזים)

זהות אידיאולוגית						מקום מגורים
סה"כ	אף אחד	אחר	רפורמי	קונסרבטיבי	אורתודוקסי	סה"כ
100	50.2	12.4	8.8	11.2	17.4	סה"כ
100	47.5	11.3	7.1	14.4	19.8	ארה"ב
100	53.3	6.7	11.1	8.9	20.0	קנדה
100	36.6	7.0	8.5	23.9	23.9	אמריקה הלטינית
100	44.4	18.5	9.9	16.0	11.1	צרפת
100	50.0	10.3	20.5	7.7	11.5	אנגליה
100	63.8	17.0	8.5	2.1	8.5	גרמניה
100	53.4	17.9	10.7	4.3	13.7	מרכז – מערב אירופה
100	60.9	9.2	8.0	5.7	16.1	בריה"מ לשעבר
100	55.2	20.7	8.6	3.4	12.1	אסיה – אפריקה
100	63.6	10.6	7.6	3.0	15.2	אוקיאניה

4.3 מצוות וחגים יהודים

אנו משתמשים בארבעה דפוסי התנהגות על מנת להעריך את מידת שמירת מצוות וחגים יהודיים בקרב הישראלים בחו"ל. דפוסי אלו כוללים מצוות עשה: שמירת כשרות בבית באמצעות הפרדה בין כלים חלביים לבשריים, צום ביום הכיפורים, הדלקת נרות חנוכה, והשתתפות בסדר פסח. בעוד שההתנהגות הראשונה מתייחסת לכלל משק הבית, שלושת האחרים הם במידה רבה התנהגויות אישיות אם כי, לפחות הדלקת נרות חנוכה והשתתפות בסדר פסח, הן בעלי צביון משפחתי מובהק.

כרבע מהישראלים בחו"ל שומרים על כשרות בביתם (לוח 4.3). שישה מכל עשרה ישראלים צמים ביום הכיפורים. ותשעה מכל עשרה יהודים מדליקים נרות חנוכה – ולו כמה פעמים במשך ימי החג, וכשיעור הזה משתתפים בסדר פסח. ככל שההתנהגות היא מזדמנת של פעם אחת או כמה פעמים בשנה, ומתקיימת סביב התכנסות משפחתית, כך יותר ישראלים מקיימים אותה. באופן כללי, הישראלים בארה"ב מפגינים עוצמה חזקה של הזדהות יהודית בכל ארבעת דפוסי ההזדהות יחסית לממוצע של כלל הישראלים בחו"ל. גם לישראלים בצרפת רמה גבוהה של הזדהות יהודית והם נמצאים מעל הממוצע בעיקר בשמירת כשרות וצום ביום הכיפורים. בהתאמה עם השיעור הגבוה של ישראלים בברה"מ לשעבר המגדירים עצמם דתיים או חרדים הוא השיעור הגבוה של מי ששומרים על כשרות. מן הצד השני, הישראלים באנגליה, גרמניה ויתר מרכז-מערב אירופה הם באופן עקבי לאורך כל ארבעת הדפוסי בעלי ההזדהות היהודית החלשה ביותר.

לוח 4.3 שמירת מצוות בקרב ישראלים בחו"ל, לפי מקום מגורים (באחוזים)

סדר פסח	הדלקת נרות חנוכה				צום יום-כיפור	כשרות	מקום מגורים
	סה"כ	כל הימים	חלק מהימים	כלל לא			
כן					כן	כן	
89.0	100	53.9	34.2	11.9	60.0	26.3	סה"כ
95.1	100	61.5	31.1	7.4	64.4	30.5	ארה"ב
92.9	100	58.0	32.1	9.8	59.3	22.3	קנדה
85.0	100	40.3	42.9	16.9	69.6	32.1	אמריקה הלטינית
85.9	100	58.9	28.9	12.2	68.5	33.3	צרפת
79.8	100	43.3	41.1	15.6	50.0	18.9	אנגליה
67.9	100	38.5	30.8	30.8	34.0	9.4	גרמניה
83.3	100	47.8	37.5	14.7	50.7	18.4	מרכז – מערב אירופה
71.6	100	40.8	33.7	25.5	57.6	35.1	בריה"מ לשעבר
85.7	100	33.3	49.3	17.4	62.3	15.9	אסיה – אפריקה
85.7	100	37.5	44.4	18.1	47.9	8.5	אוקיאניה

נתונים שאינם מוצגים כאן מראים כי עם התארכות משך השהות במקום החדש מתחזקת על-פי-רוב ההזדהות היהודית. תהליך זה בולט במיוחד בשני המדדים הראשונים, כלומר שמירת כשרות וצום ביום הכיפורים, בהם יש מרחב גדול של שינוי. בשני המדדים האחרים, כלומר הדלקת נרות חנוכה והשתתפות בסדר פסח, שממלא גם בעלי הוותק הקצר ביותר מפגינים בהם רמה גבוהה של הזדהות, כל גידול נוסף הוא צנוע בלבד.

4.4 זיקות ומעורבות קהילתית

כחמישית מהישראלים בחו"ל מבקרים בבית-כנסת על בסיס חודשי ועוד כמחצית מבקרים כמה פעמים בשנה בחגים מרכזיים (לוח 4.4). כלומר, לקרוב לשלושה רבעים מכלל הישראלים בחו"ל ישנו קשר כלשהו עם מוסד דתי יהודי מרכזי במקום מגוריהם. תדירות זו

משקפת חלקים ניכרים מקרב הישראלים בחו"ל. יוצאים מן הכלל הם ישראלים באמריקה הלטינית המפגינים קשר קבוע חזק יותר עם בית-הכנסת, לעומת הישראלים בגרמניה המרוחקים מאוד מזיקות מוסדיות כאלו עם קרוב לשני-שלישים מהם שאינם מבקרים בבית-כנסת כלל במשך השנה. אנו מניחים כי השיעור הגבוה של ישראלים בגרמניה שאין להם קשר עם בית-הכנסת קשור, ולו בחלקו, למאפיינים משפחתיים של שיעור גבוה של לא-נשואים ומבין הנשואים של אחוז גבוה ללא ילדים. הישראלים באנגליה משקפים דפוס ייחודי של שתי תת-קבוצות האחת עם קשר חזק לבית-הכנסת הכולל כרבע מכלל הישראלים ותת-קבוצה אחרת וקצת יותר גדולה (למעלה משליש) שכלל אינה מבקרת בבית-הכנסת.

לוח 4.4. מעורבות קהילתית בקרב ישראלים בחו"ל, לפי מקום מגורים (באחוזים)

השתתפות בפעילויות חברתיות/תרבותיות	תדירות ביקורים בבית-כנסת				מקום מגורים
	סה"כ	פעם בחודש או יותר	כמה פעמים בשנה	אף פעם	
כך					
50.1	100	22.4	50.4	27.4	סה"כ
54.2	100	24.6	51.5	23.9	ארה"ב
53.2	100	14.6	59.2	26.2	קנדה
54.3	100	34.2	52.1	13.7	אמריקה הלטינית
41.9	100	22.4	49.4	28.2	צרפת
40.9	100	24.4	38.5	37.2	אנגליה
32.7	100	6.8	29.5	63.6	גרמניה
43.4	100	19.1	47.4	33.5	מרכז – מערב אירופה
56.0	100	21.1	58.9	20.0	בריה"מ לשעבר
40.9	100	18.5	43.1	38.5	אסיה – אפריקה
45.8	100	18.6	50.0	31.4	אוקיאניה

אבל ביקורים בבית-כנסת קשורים במידה רבה עם הוותק במקום. מנתונים שאינם מופיעים כאן עולה כי כלל שמתארכת השהות במדינה החדשה, כך גוברת תדירות הביקורים בבית-כנסת. למשל, בעוד שמבין מי שנמצאים בחו"ל חמש שנים או פחות רק 19.4% מבקרים בבית כנסת פעם אחת בחודש או יותר, זה נכון עבור 25.6% מבין מי שנמצאים בחו"ל 11 שנים או יותר; שיעור הלא מבקרים כלל בבית-כנסת במשך השנה הוא כשליש וחמישית, בהתאמה. הצמצום בשיעור מי שאינם מבקרים כלל בבית-הכנסת עם הגידול בוותק מאפיין את הישראלים בכל אזורי התפוצה. זה בולט במיוחד במקומות כמו אמריקה הלטינית, גרמניה, וברה"מ לשעבר; הגידול הנגזר מכך בתדירות הביקורים בבית-כנסת במקומות אלו הוא גם של כמה פעמים בשנה אבל גם גידול בשיעור המבקרים על בסיס חודשי. למשל בגרמניה, שם נמצא השיעור הגבוה ביותר של ישראלים שכלל אינם מבקרים בבית-כנסת הרי הוא ירד מכשלושה-רבעים בקרב מי שנמצאים חמש שנים או פחות לשליש בלבד בקרב מי שנמצאים בגרמניה 11 שנים או יותר, ובעוד שלא נמצאו בקרב הישראלים בעלי וותק של חמש שנים או פחות כלל כאלו המבקרים לפחות פעם בחודש, הרי שעם וותק של 11 שנים או יותר כבר קרוב לחמישית מהם (16.7%) מבקרים בבית-כנסת בתדירות גבוהה.

אף כי לא נשאלו על תדירות ההשתתפות, הרי שכמחצית מכלל הישראלים בחו"ל משתתפים בפעילויות חברתיות ותרבותיות של הקהילה היהודית המקומית (לוח 4.4). שיעורים גבוהים במיוחד נמצאו בקרב ישראלים באמריקה (הצפונית והדרומית) ובברה"מ לשעבר; לעומת זאת, שיעורים נמוכים נמצאו במיוחד בקב הישראלים בארצות מרכז ומערב אירופה בכלל, ובגרמניה בפרט. באופן כללי, ישנה מידה רבה של הלימה בין תדירות ביקורים בבית-הכנסת לבין השתתפות בפעילויות חברתיות ותרבותיות יהודיות מקומיות.

כמו עם בית-כנסת, גם ההשתתפות בפעילויות חברתיות ותרבותיות קשורה עם הוותק במקום. ככל שמשך השהות מתארכת כך גוברת המעורבות בפעילויות היהודיות. דפוס זה נמצא בקרב מרבית הישראלים בחו"ל. יוצאים מן הכלל הם הישראלים באמריקה הלטינית ובאנגליה שדווקא מתרחקים עם הזמן מפעילויות אלו. אין באפשרותנו לבדוק נטייה זו ואין ספק שהיא עומדת בניגוד לחיזוק הקשר עם בית-הכנסת כשתי מסגרות קהילתיות יהודיות משלימות אחת את השנייה ובוודאי גם קשורות ביניהן. לפיכך, אנו מעלים את הסברה כי פעילויות חברתיות ותרבותיות משקפות רצון התחלתי לקרבה וקשר עם הקהילה היהודית כמסגרת המסייעת

ותומכת בשלבים ראשונים של התיישבות במדינה החדשה אבל בהמשך אולי התפתחה אי-שביעות רצון מהאופי או התכנים של פעילויות אלו שהרחיקו מהן את הישראלים בשני מקומות אלו.

בסה"כ, קיימת מידה רבה למדי של קשרים בין הישראלים לבין המוסדות והפעילויות היהודיות המקומיות. זיקות אלו מתחזקות על-פי-רוב עם התארכות השהות במקום. מגמות אלו מעידות על רצון להכאת שורשים במקום לפיכך נטייה להישארות ארוכת טווח ואולי אף קבועה בחו"ל.

4.5 חינוך יהודי

אם אנו מניחים כי ישראלים נשואים, ובמיוחד עם ילדים, קשורים באופן חזק יותר על המסגרת היהודית המקומית המאורגנת מאשר הרמה הממוצעת, אומנם כ-60% מכלל הילדים של ישראלים רשומים (או היו רשומים בעבר) במערכת החינוך היהודית הפורמלית במקום מגוריהם (לוח 4.5). יתר-על-כן, רובם של ילדים אלו נחשפו למערכת חינוך יהודית כלל יומית. שיעור הישראלים המעניקים לילדיהם חינוך יהודי מסוג כלשהו נמצא במרבית המדינות (מלבד גרמניה וברה"מ לשעבר) ברמה של מעל מחצית מכלל הישראלים. התפלגות זו לפי סוג החינוך היהודי – יומי או מוספי – מאפיינת את הישראלים במרבית המדינות; יוצא מן הכלל בולט הם הישראלים באמ"ט שם שיעור גבוה מבין הישראלים ששולחים את ילדיהם למערכת חינוך יהודית כלשהי מעדיפים את החינוך היומי. יש לציין כי שיעור גבוה כזה משקף נטייה כלל יהודית באזור זה והיא קשורה אולי לא רק לרצון לחשוף את הילדים לתכנים יהודיים אלא גם להעניק חינוך כללי ברמה גובהה לנוכח ההבדלים הגדולים עם מערכת החינוך הציבורי.

ככל שהישראלים נמצאים זמן רב יותר בחו"ל, כך גובר רצונם לשלוח את ילדיהם למערכת החינוך היהודית. זאת ועוד, עיקר הגידול בשיעור הילדים במערכת החינוך היהודית עם התארכות משך השהות בחו"ל הוא בחינוך הכללי יומי. התמשכות הריחוק מישראל מגביר את הרצון לשמר זהות יהודית, שיש בה גם תכנים ישראלים, בקרב הילדים.

מעט יותר מרבע מכלל הישראלים שולחים, או שלחו בעבר, את ילדיהם לתנועת נוער יהודית מקומית. שיעורים גבוהים יחסית של השתתפות ילדים בחינוך בלתי פורמלי נמצאו בקנדה,

אמריקה הלטינית, וברה"מ לשעבר. לעומת זאת, ישנה נטייה חלשה יותר לשליחת ילדים לתנועות נוער יהודיות באנגליה וגרמניה. דפוסים אלו הם עקביים במידה רבה אינדיקאטורים קודמים של חינוך פורמלי (בעיקר גרמניה), שמירת מצוות, וזיקות מוסדיות של חברות בבית-כנסת והשתתפות בפעילויות חברתיות/תרבותיות. כמובן שהשתתפות ילדים בתנועת נוער יהודית תלויה בהימצאותה של מסגרת כזו במקום המגורים.

לוח 4.5 השתתפות ילדים במערכת החינוך היהודית הפורמלית והבלתי-פורמלית, לפי מקום מגורים (באחוזים)

תנועת נוער	חינוך יהודי פורמלי				מקום מגורים
	כלל לא	משלים	יומי	סה"כ	
כך					
27.4	39.3	21.6	39.1	100	סה"כ
28.5	33.1	26.5	40.4	100	ארה"ב
34.0	40.5	17.7	41.8	100	קנדה
43.1	30.4	8.9	60.7	100	אמריקה הלטינית
26.0	37.7	24.6	37.7	100	צרפת
18.2	42.6	24.1	33.3	100	אנגליה
15.9	60.0	24.0	16.0	100	גרמניה
23.5	51.0	15.5	33.5	100	מרכז מערב אירופה
34.7	58.1	11.3	30.6	100	בריה"מ לשעבר
15.5	48.7	17.9	33.3	100	אסיה אפריקה
25.4	50.0	5.8	42.2	100	אוקיאניה

יש לציין מנתונים שאינם מוצגים כאן שככל שמתארכת השהות בחו"ל כך גוברת הנטייה לשלוח את הילדים לתנועות נוער. ייתכן וזה משקף גם רצון של הילדים עצמם שאולי משתייכים גם למסגרת פורמלית של חינוך יהודי. בכמה מקומות, מגיע שיעור ההשתתפות של ילדים בתנועות נוער ללמעלה ממחצית כלל הילדים (אמריקה הלטינית) או ללמעלה מ-40% כמו בצפון אמריקה ובאסיה-אפריקה.

4.6 גורמים קובעים של הזדהות יהודית

לבסוף בדקנו באיזו מידה המאפיינים הדמוגרפיים והחברתיים-כלכליים משפיעים מצדם על דפוסי ההזדהות היהודית של הישראלים בחו"ל. לשם כך בנינו שלושה מדדים של הזדהות יהודית: מדד מצוות, המורכב מהמשתנים של שמירת כשרות, צום ביום-כיפור, הדלקת נרות חנוכה והשתתפות בסדר פסח; מדד קהילה, המורכב מהמשתנים של ביקורים בבית-כנסת והשתתפות בפעילויות חברתיות ותרבותיות יהודיות מקומיות; ומדד חינוך המשקף השתתפות של ילדים בחינוך היהודי הפורמלי והבלתי פורמלי. נקטנו בגישה של ניתוח מתקדם של נתונים הנקרא ניתוח רב-משתני. גישה כזו מאפשרת להעריך אף ההשפעה של כל תכונה ותכונה בנפרד, כאשר מניחים שבאופן אנליטי בכל יתר התכונות הישראלים דומים.

התוצאות של ניתוח זה מצאו כי תכונות דמוגרפיות וחברתיות-כלכליות, כמו גיל, מגדר, מצב משפחתי, השכלה ומשלה-יד אינם גורמים העומדים בפני עצמם והיכולים להסביר הבדלים בהזדהות יהודית של ישראלים בחו"ל. תכונות שמשחקות תפקיד חשוב בקביעת דפוסי ההזדהות היהודית הם גיל בעת העזיבה את הארץ ולפיו ככל שהגיל מבוגר יותר כך ההזדהות היהודית (שמירת מצוות וזיקה קהילתית) הינה חלשה יותר. מן הצד השני, הימצאותם של ילדים וכן אזרחות מקומית, שיכולה במידה רבה להעיד על החלטה לקביעות במקום, מגבירה את ההזדהות היהודית.

פרק 5 זיקה והזדהות ישראלית

5.1 כללי

נעלה מכל ספק כי היבט מרכזי של התפוצה הישראלית בחו"ל הוא הזיקה שלהם עם מדינת ישראל. עם הגידול במספרם של הישראלים המתגוררים דרך קבע בחו"ל, מצד אחד, ועיצוב דפוסים חדשים של קשרי תפוצה-מולדת בעולם הגלובלי של ימינו, מן הצד האחר, גדל מרחב הדפוסים לשמירת קשרים, יצירת שיתופי פעולה, ואף סיוע הדדי בין הישראלים בחו"ל למדינת ישראל. פרק זה בוחן את התנהגויותיהם ועמדותיהם של ישראלים בחו"ל אודות קשרים אלו. בין השאר, נידונים בקיאות בשפה עברית, ביקורים בישראל, קשרים עם משפחה וחברים בארץ, קשרים עם מוסדות ישראלים בחו"ל, צריכה של תרבות ישראלית, והעדפות לסוגי פעילויות ישראליות במקומות מגוריהם של הישראלים.

5.2 בקיאות בעברית

ידיעת שפה מורכבת מכמה מימדים: דיבור, קריאה וכתיבה. בכל שלושת הממדים האלו, הישראלים בחו"ל דיווחו על רמה טובה מאוד של בקיאות בעברית. 90.1% מדברים עברית טוב מאוד, 88.5% קוראים עברית טוב מאוד, ו-86.6% כותבים עברית טוב מאוד. עם מצרפים אליהם את הישראלים שדיווחו על רמה טובה של עברית, הרי שניתן לטעון כי כ-95% מהישראלים בחו"ל שולטים בעברית בשלושת צורות השימוש של שפה. יש לציין כי קיימת הלימה רבה בין שלושת הממדים של דיבור, קריאה וכתיבה בעברית. השיעור הגבוה של בקיאות בעברית הוא מרכזי לא רק לזהותם האישית של הישראלים. היא מעידה על יכולתם של הישראלים לצרוך מידע על הקורה בישראל בשפת מקור, לקרוא עיתונות וספרים בעברית, לצרוך תרבות ישראלית בשפה העברית, ולשמור על קשרים עם גורמים ישראלים בארץ ובחו"ל בשפה העברית.

עם זאת, ידיעת העברית איננה אחידה בקרב הישראלים בחו"ל. לעומת השיעור הגבוה של בעלי בקיאות גבוהה בעברית בקרב הישראלים בצפון-אמריקה, מרכז ומערב-אירופה, אסיה-אפריקה, ואוקיאניה, הרי שבאמל"ט ובברה"מ לשעבר השיעורים הם נמוכים. בקרב ישראלים בארצות אמל"ט רק 58.8% דיווחו כי הם דוברים עברית ברמה טובה מאוד; שיעור זה

מצטמצם עבור קריאה בעברית (54.4%) ועבור כתיבה בעברית (47.5%). השיעורים המקבילים בקרב הישראלים בברה"מ לשעבר הם נמוכים אף יותר (40.4%, 36.5% ו-34.6% בהתאמה). במידה מסויימת, גם בקרב הישראלים בצרפת נמצא שיעור הנמוך באופן בולט מן הממוצע הכללי של הישראלים בחו"ל בכל שלושת הממדים של בקיאות בעברית. שלושת האזורים לעיל כלומר, אמל"ט, ברה"מ לשעבר, וצרפת, עם השיעור הנמוך ביותר של ישראלים הבקיאים היטב בעברית, הם בעלי השיעור הגבוה ביותר של ישראלים שאינם ילידי ישראל (ראו לעיל לוח 2.3). מרביתם הם מהגרים חוזרים (אמל"ט וברה"מ לשעבר) בעוד שבצרפת חלקם הם ילידי צרפת שעלו לישראל ובהמשך חזרו אליה, בעוד שהרבה מן האחרים הם ילידי אסיה-אפריקה שעלו לישראל ומאוחר יותר היגרו לצרפת. כאן יש לציין כי גם בקנדה ישנו שיעור גבוה, של למעלה משליש, מבין הישראלים שאינם ילידי ישראל (בחלקם הגדול ילידי ברה"מ לשעבר); חרף זאת, שיעור גבוה מהישראלים בקנדה בקיא בעברית ברמה טובה מאוד. הישראלים שלא נולדו בישראל והגרו לקנדה התגוררו בישראל מספר רב של שנים (ראו לוח 2.6), רכשו את השפה העברית ומסיבות שונות החליטו מאוחר יותר, חרף קליטה טובה של השפה המנבא הרבה פעמים גם קליטה חברתית וכלכלית מוצלחת, לעזוב למדינה אחרת.

**לוח 5.1 בקיאות בעברית – דיבור, קריאה, כתיבה - בקרב ישראלים בחו"ל,
לפי מקום מגורים (באחוזים)**

אזור מגורים	דיבור			קריאה			כתיבה		
	לא-מעט	טוב מאוד	סה"כ	לא-מעט	טוב מאוד	סה"כ	לא-מעט	טוב מאוד	סה"כ
סה"כ	3.6	6.3	100.0	4.8	6.6	100.0	6.0	7.4	100.0
ארה"ב	0.7	3.0	100.0	0.8	4.2	100.0	1.3	5.0	100.0
קנדה	0.9	7.0	100.0	2.6	7.0	100.0	4.5	6.2	100.0
אמל"ט	21.3	20.0	100.0	22.8	22.8	100.0	27.5	25.0	100.0
צרפת	4.3	15.2	100.0	6.5	16.3	100.0	12.0	16.3	100.0
אנגליה	1.1	6.6	100.0	3.3	5.5	100.0	2.2	8.8	100.0
גרמניה	3.7	3.7	100.0	5.6	3.7	100.0	5.6	3.7	100.0
מר-מע אירופה	1.5	2.6	100.0	2.2	2.6	100.0	2.6	4.4	100.0
ברה"מ	27.8	31.7	100.0	39.4	24.0	100.0	45.2	20.2	100.0
אסיה-אפריקה	5.7	2.9	100.0	4.3	2.9	100.0	5.7	4.3	100.0
אוקיאניה	2.7	5.5	100.0	4.1	6.8	100.0	4.1	8.2	100.0

5.3 קשר עם המולדת

קשר משפחתי חזק למדי נשמר בין הישראלים בחו"ל לקרובי משפחתם בישראל (לוח 5.2). 87.5% מהישראלים בחו"ל נמצאים בקשר מתמיד עם משפחתם בארץ. שיעור זה משתנה בין הישראלים לפי מקומו מגוריהם. הוא גבוה בקרב הישראלים בארה"ב, מרכז-מערב אירופה, אסיה-אפריקה ואוקיאניה; הוא נמצא ברמה בינונית בקרב ישראלים בגרמניה ובברה"מ לשעבר; ובתדירות נמוכה ביותר בקרב ישראלים בקנדה, אמל"ט, וצרפת. רק בחלקם קשורים הבדלים אלו הם מקום המוצא שלהם; באופן מיוחד זה בולט בקרב ישראלים בברה"מ לשעבר שברובם הם ילידי ברה"מ אבל למעלה מ-80% מהם נמצאים בשקר קבוע עם משפחה בארץ. תדירות הקשרים מושפעת כנראה, במידה רבה, מהימצאותם של קרובים כאלו בישראל והוא גבוה בקרב ישראלים-רוסים שחזרו לברה"מ. בסה"כ, אם עורכים הבחנה בין מי ששומרים על קשר לעיתים קרובות ותמיד, מצד אחד, ולפעמים ואף-פעם מן הצד השני, הרי שהישראלים באמל"ט, צרפת, גרמניה וברה"מ לשעבר מפגינים את הרמה הנמוכה ביותר של תדירות קשרים עם משפחה בישראל.

תדירות הקשרים עם חברים בישראל היא נמוכה יותר. רק כמחצית הישראלים בחו"ל שומרים על קשרים קבועים עם חברים בארץ. עוד כשישית שומרים על קשרים אלו לעיתים קרובות. מן הצד השני, עבור קרוב לשליש הקשרים החברתיים עם ישראלים בארץ הם חלשים. שיעור נמוך במיוחד נמצא עבור ישראלים באמל"ט המאופיינים גם בשיעור נמוך של תדירות קשרים עם משפחה בישראל. הישראלים באמל"ט מהווים דוגמא טובה לכל שאופי הקשרים החברתיים קשור כנראה עם המעמד הילידי של הישראלים (אם ילידי ישראל או ארץ המגורים הנוכחית) משך השהות בארץ, וכנראה גם הימצאותה בישראל של קהילה גדולה של אנשים מאותו המוצא שהיוו לעולים מאזורים אלו סביבה של קליטה וסיוע כאשר אלו עלו לארץ. מעניין כי לישראלים בברה"מ יש את השיעור הגבוה ביותר של מי ששומרים בתדירות גבוהה על קשרים עם חברים בישראל. בהיותה עלייה רחב מימדים, היו לעולי ברה"מ הזדמנויות רבות ליצירת קשרים חברתיים עם עמיתיהם מאותם אזורים המוצא. מאוחר יותר, כאשר חלקם חזרו לברה"מ, הם נותרו בקשרים הדוקים איתם.

הממצאים לעיל מציעים כי יותר מחברים אלו הם קשרים משפחתיים היכולים לשמש מתווכים וסוכנים של שמירת קשרים עם הארץ. עם זאת, העבודה שלכשני-שלישים מהישראלים ישנם

קשרים בתדירות גבוהה למדי עם חברים יכולה להציע שגם רשתות חברתיות בלתי-פורמליות הן נתיב לפעילויות ודרכים לשימור הקשרים בין הישראלים לבין המדינה. שני גורמים אלו, משפחה וחברים, אינם חלופיים אלא משלימים אחד את השני וכל אחד מהם מתאים לסוגים אחרים של שמירת זיקות וקשרים עם הישראלים בחו"ל.

ביטוי מוחשי יותר לקשר עם ישראל הוא באמצעות ביקורים. כשני-שלישים מהישראלים מבקרים בישראל לפחות פעם אחת בשנה. קרוב לתשעה מכל עשרה ישראלים מבקרים בארץ אחת לשלוש שנים לפחות. זוהי תדירות ביקורים תכופה המאפשרת, מעבר לאמצעים הטכנולוגיים המתקדמים הזמינים כיום, להתרשמות וקבלת תחושה בלתי אמצעית את הקורה והמשתנה בארץ. ההבדל בין הישראלים עם השיעור הגבוה ביותר של מי שמבקרים לפחות פעם בשנה בישראל (86.8% של הישראלים באנגליה) לבין אלו עם השיעור הנמוך ביותר של ביקורים שנתיים בארץ (36.9% מהישראלים בארגנטינה) הוא של חמישים אחוזים בקירוב. ניתן להניח כי הבדלים אלו קשורים, בין השאר, במרחק בין מקום המגורים לבין ישראל ובהתאם גם העלות הכספית הכרוכה בביקורים בארץ. חרף המרחק היחסית קצר, שיעור גבוה יחסית של למעלה משליש מהישראלים בברה"מ לשעבר אינו מבקר בישראל ולו פעם בשלוש שנים; לקבוצה זו, כפי שראינו לעיל, עוצמה חזקה של קשרים עם חברים ומשפחה בארץ ויכול להיות שהאחרונים באים דווקא לבקר את הישראלים בברה"מ או שקשיים אובייקטיביים, כמו גיל מבוגר או מצב כלכלי, מצמצמים את תדירות ביקורם בארץ.

ככל שמתארכת השהות בחו"ל, כך פוחתת תדירות הביקורים בישראל. למשל, בקרב מי שנמצאים עד חמש שנים בחו"ל, 69.1% מבקרים בישראל לפחות פעם בשנה; בקרב מי שנמצאים 11 שנים או יותר, השיעור יורד לכדי 61.1% בלבד. מן הצד השני, בקרב בעלי וותק של חמש שנים או פחות, רק 17.6% מבקרים כל שלוש שנים או פחות מכך בעוד שהשיעור המקביל בקרב בעלי וותק של 11 שנים או יותר הוא 25.2%. הבדלים בתדירות הביקורים לפי הוותק בחו"ל נמצאו בקרב מרבית הקהילות הישראליות. יוצאים מן הכלל הם ישראלים בצרפת ובאוקיאניה שם בעלי וותק ארוך מבקרים דווקא יותר בישראל. עבור הישראלים בצרפת ייתכן וזה קשור להימצאותם של קרובי משפחה רבים בארץ. עבור ישראלים באוקיאניה, חרף המרחק הפיסי הניכר, ייתכן וחלקם קשורים עם עסקים אשר במסגרתם מזדמנות להם אפשרויות רבות לביקורים בישראל.

**לוח 5.2 קשרים (משפחה וחברים) עם ישראל בקרב ישראלים בחו"ל,
לפי מקום מגורים בחו"ל (באחוזים)**

קשר עם חברים בישראל				קשר עם משפחה בישראל				אזור מגורים
סה"כ	תמיד	לעיתים קרובות	אף פעם- לפעמים	סה"כ	תמיד	לעיתים קרובות	אף פעם- לפעמים	
100.0	54.0	16.3	29.7	100.0	87.5	5.8	6.8	סה"כ
100.0	52.3	16.7	31.0	100.0	90.6	3.9	5.4	ארה"ב
100.0	49.1	14.0	36.8	100.0	76.6	15.3	8.1	קנדה
100.0	43.0	22.8	34.2	100.0	67.1	16.4	16.4	אמל"ט
100.0	53.9	14.6	31.4	100.0	73.3	15.6	12.1	צרפת
100.0	72.5	11.0	16.5	100.0	97.8	1.1	2.2	אנגליה
100.0	58.5	17.0	24.5	100.0	84.9	3.8	11.3	גרמניה
100.0	58.6	14.3	27.1	100.0	88.7	4.7	6.6	מר-מע אירופה
100.0	68.0	14.4	17.5	100.0	81.6	4.6	13.8	ברה"מ
100.0	51.4	18.6	30.0	100.0	88.6	7.1	4.3	אסיה-אפריקה
100.0	38.4	23.3	38.3	100.0	89.0	5.5	5.4	אוקיאניה

לוח 5.3 תדירות ביקורים בישראל בקרב ישראלים בחו"ל, לפי מקום מגורים (באחוזים)

סה"כ	לפחות פעם בשנה	פעם בשנתיים	פעם בשלוש שנים	פחות מפעם בשלוש שנים	
100.0	65.0	13.9	8.4	12.7	סה"כ
100.0	64.2	16.7	7.7	11.4	ארה"ב
100.0	46.4	19.6	13.4	20.5	קנדה
100.0	36.9	18.5	21.5	23.1	אמל"ט
100.0	67.8	5.6	14.4	12.2	צרפת
100.0	86.8	4.4	3.3	5.5	אנגליה
100.0	71.7	9.4	3.8	15.1	גרמניה
100.0	80.7	7.3	4.4	7.7	מר-מע אירופה
100.0	47.8	7.6	7.6	37.0	ברה"מ
100.0	84.1	4.3	5.8	5.8	אסיה-אפריקה
100.0	37.1	32.9	18.6	11.4	אוקיאניה

5.3. התבדלות ישראלית-חברתית

פחות ממחצית הישראלים בחו"ל (42.6%) מדווחים כי רובם או כל חבריהם הקרובים ביותר הם ישראלים (לוח 5.4). מרביתם, יותר ממחצית, שייכים לרשתות חברתיות בלתי פורמליות המורכבות בעיקר מלא ישראלים. בעקביות עם ממצאים לעיל על קשרים עם ישראל, הרי שהשיעורים הגבוהים ביותר של ישראלים עם חברים מקומיים לא ישראלים נמצא באמל"ט, צרפת, גרמניה, וברה"מ לשעבר. למעשה, ללמעלה משלושה-רבעים מכלל הישראלים במדינות אלו רק מעט, אם בכל, חברים ישראלים.

לוח 5.4 פרופורציית חברים ישראלים בקרב ישראלים בחו"ל, לפי מקום מגורים (באחוזים)

סה"כ	אף-אחד	חלקם	רובם	כולם	סה"כ
100.0	17.4	40.0	32.0	10.6	100.0
100.0	10.6	38.2	38.0	13.3	100.0
100.0	17.0	34.8	35.7	12.5	100.0
100.0	30.4	50.6	10.1	8.9	100.0
100.0	40.7	42.9	13.2	3.3	100.0
100.0	22.0	37.4	33.0	7.7	100.0
100.0	32.1	41.5	24.5	1.9	100.0
100.0	19.9	43.8	26.8	9.6	100.0
100.0	37.9	45.6	14.6	1.9	100.0
100.0	8.8	39.7	41.2	10.3	100.0
100.0	20.5	37.0	32.9	9.6	100.0

יש לציין כי, נתונים שאינם מופיעים כאן, מראים כי האופי הישראלי של הרשתות החברתיות של הישראלים בחו"ל קשור עם הוותק שלהם. בעלי וותק קצר יותר קשורים חברתית לישראלים אחרים לעומת מי שנמצאים במקום תקופה ארוכה יותר. זה נכון במיוחד במקומות המתאפיינים בשיעור גבוה של ישראלים שהם ילידי ישראל. כך, למשל, בקרב ישראלים בארה"ב, למי שנמצאים שם 11 שנים או יותר, רק ל-9.1% כל חבריהם הם ישראלים לעומת 15.2 בקרב ישראלים בעלי וותק של חמש שנים או פחות. בקנדה, השיעורים המקבילים בקנדה הם 6.4%-ו-27.6%, בהתאמה. לעומת זאת, באמל"ט או בצרפת, ההבדלים לפי וותק הם קטנים בלבד.

הקשרים עם חברים בישראל אינם מחליפים קשרים חברתיים ישראלים בחו"ל. מתברר כי מי שלא נמצא בקשרים עם חברים בישראל אין לו גם קשרים חברתיים-ישראליים במקום מגוריו. לעומת זאת, אותם הישראלים עם שיעור גבוה של מי שיש להם קשרים חזקים עם חברים בישראל הם מי שמתאפיינים בשיעור הגבוה ביותר של חברים ישראליים בחו"ל (לוח 5.5). כלומר, חלק אחד מהישראלים בחו"ל, כשליש, מעוניין לשמר סביבה חברתית-ישראלית באמצעות חברים ישראלים הם בישראל וכן בחו"ל; החלק הארי, עם זאת, של הישראלים בחו"ל מפגין מידה מוגבלת בלבד של קשרים חברתיים עם ישראלים אחרים בין אם כאלו שהם טרנס לאומיים עם ישראלים בארץ או עם ישראלים מקומיים.

לוח 5.5. קשרים חברתיים בישראל ועם ישראלים בחו"ל (באחוזים)

סה"כ	חברים ישראלים בחו"ל				תדירות הקשר עם חברים בישראל אף פעם
	כולם	רובם	חלק	אף אחד	
100	9.5	10.7	40.5	39.3	אף פעם
100	9.1	27.6	43.6	19.7	לעיתים רחוקות
100	9.5	33.7	41.3	15.6	לעיתים קרובות
100	11.5	35.7	37.6	15.2	תמיד
100	10.5	32.2	39.8	17.4	סה"כ

5.4 קשרים עם מוסדות ישראליים בחו"ל

דרך מרכזית לשימור קשרים רשמיים בין הישראלים לבין מדינת ישראל הוא באמצעות נציגויות של משרדי ממשלה ומוסדות לאומיים אחרים. שלושת הגופים העיקריים היכולים למלא תפקיד זה הם קונסוליות, הבית הישראלי (נציגות של המשרד לקליטת העלייה) ונציגים של הסוכנות היהודית. בגלל העלות הגבוהה הכרוכה בהפעלת נציגויות כאלו מספרם הוא מצומצם והם ממוקמות בעיקר בעיר גדולה אחת או שתיים בכל מדינה ובמדינות מסוימות לעיתים אין כלל כמה ממוסדות אלו. כמובן שיש בכך משום להקשות את הקשר הרשמי של הישראלים עם מדינת ישראל באמצעות נציגויות ישראליות מקומיות.

אומנם, פחות מעשרה אחוזים מכלל הישראלים בחו"ל נמצאים בקשר קבוע, או לעיתים קרובות, עם מי משלוש נציגויות אלו (לוח 5.6). למעשה, רובם של הישראלים לא בא במגע כלל עם הקונסוליה הישראלית, הבית הישראלי או הסוכנות היהודית. במידה וקיים קשר, אף אם לעיתים רחוקות בלבד, עם מוסד ישראלי כלשהו בחו"ל הרי שזה בעיקר עם הקונסוליה. קשרים נמוכים במיוחד נמצאו בקרב ישראלים במדינות מרכז ומערב אירופה לרבות אנגליה וגרמניה. מן הצד השני, ישראלים בברה"מ לשעבר דיווחו על שיעור גבוה של קשרים במיוחד עם הקונסוליה הישראלית והסוכנות היהודית. ייתכן וחלק מקשרים אלו הם סביב זכויות שונות בישראלים; או בירור אפשרויות עלייה עבור מכרים יהודיים מקומיים. יש לציין כי התפלגות הקשרים לפי וותק מצביעה על כך שעם התארכות משך השהות בחו"ל דווקא מתחזקים הקשרים בין הישראלים לנציגויות הישראליות המקומיות. למשל, בעוד שרק 6.1% מהישראלים הנמצאים בחו"ל 5 שנים או פחות נמצאים בקשר עם הבית הישראלי, השיעור הוא כמעט כפול (11.1%) בקרב בעלי וותק של 11 שנים ומעלה. השיעורים המקבילים עבור קשר עם הסוכנות היהודית הוא 3.8%-5.3%, בהתאמה. ייתכן כי התחזקות הקשר מעידה על שלב שבו ההשתקעות לצמיתות במקום המגורים בחו"ל היא ברורה ואז גובר הרצון למציאת אפיקים לשמירת קשרים עם ישראל. אפשרות אחרת היא שבקרב בעלי וותר ארוך ישנן מחשבות על חזרה לישראל ונציגויות אלו משמשות מקור של מידע ועזרה לקראת החזרה לישראל.

**לוח 5.6 קשר עם נציגויות ומוסדות ישראלים בחו"ל, בקרב ישראלים בחו"ל,
לפי מקום מגורים (באחוזים)**

קשר עם סוכנות יהודית				קשר עם בית ישראלי				קשר עם קונסוליה				
סה"כ	לעיתים קרובות- כל הזמן	לעיתים רחוקות	אף- פעם	סה"כ	לעיתים קרובות- כל הזמן	לעיתים רחוקות	אף- פעם	סה"כ	לעיתים קרובות- כל הזמן	לעיתים רחוקות	אף- פעם	
100.0	2.6	8.4	86.8	100.0	8.2	19.2	72.6	100.0	8.4	35.4	56.2	סה"כ
100.0	3.9	7.1	89.7	100.0	9.0	21.9	69.0	100.0	7.2	34.8	58.0	ארה"ב
100.0	2.5	5.6	90.7	100.0	6.6	18.9	74.5	100.0	6.5	43.5	50.0	קנדה
100.0	6.9	25.7	66.2	100.0	9.0	13.4	77.6	100.0	16.7	39.7	43.6	אמל"ט
100.0	4.5	11.5	83.9	100.0	4.5	32.6	62.9	100.0	11.0	45.1	44.0	צרפת
100.0	0	6.7	93.3	100.0	1.1	20.2	78.7	100.0	2.2	28.1	69.7	אנגליה
100.0	2.0	6.0	92.0	100.0	7.9	7.8	84.3	100.0	6.1	32.7	61.2	גרמניה
100.0	5.1	5.9	89.0	100.0	5.6	11.6	82.8	100.0	5.3	37.0	55.1	מר-מע אירופה
100.0	22.9	19.8	57.3	100.0	13.0	13.0	73.9	100.0	24.0	27.0	49.0	ברה"מ
100.0	7.7	3.1	89.2	100.0	15.4	15.4	69.2	100.0	7.5	46.3	46.3	אסיה- אפריקה
100.0	4.2	11.1	84.7	100.0	8.4	16.7	75.0	100.0	4.2	22.2	73.6	אוקיאניה

5.5 צריכת מידע תרבות ישראלית

לרשותם של הישראלים בחו"ל עומד מגוון רחב של אמצעים, כתובים ואלקטרוניים, באמצעותם הם יכולים לצרוך מידע ותרבות ישראלית. הזמינות של אמצעים אלו משתנה יכול להשתנות ממקום למקום. כך, בעוד שגלישה באינטרנט לאתרים ישראליים היא אפשרית היום מכל מקום, ובאמצעותה גם קריאה של עיתונים והאזנה לרדיו, הרי שצפייה בערוצי טלוויזיה ישראליים היא מוגבלת יותר כמו גם אולי היצע של סרטים. כמו כן, חלק ממוצרי צריכה תרבותיים אלו דורשים ידע בהיבטים שונים של השפה העברית, בעיקר קריאה, וכפי שראינו לעיל בקיאות זו אינה נמצאת ברמה אחידה בקרב כלל הישראלים בחו"ל ולפיכך יכולה גם כן לתרום להבדלים בין-אזוריים. אנו אומדים כאן את תדירות הצריכה של שבעה מוצרים תרבותיים עיקריים: עיתונות, רדיו, טלוויזיה, אינטרנט, מוזיקה, סרטים, וספרות ושירה עברית.

עיתונות היא מוצר הצריכה הנפוץ ביותר בקרב הישראלים בחו"ל. למעלה משלושה רבעים מביניהם דיווחו כי הם קוראים עיתונות ישראלית הרבה מאוד, ועוד 11.9% בתדירות רבה

(לוח 5.7). בסה"כ, קרוב לתשעה מכל עשרה ישראלים בוגרים המתגוררים בחו"ל קוראים לעיתים קרובות את העיתונות הישראלית. צריכה זו יכולה להיות באמצעות קניית מהדורות העיתונים הנמכרות בחו"ל או באמצעות אתרי אינטרנט. כך, ניתן לקבוע כי הישראלים בחו"ל מעודכנים היטב בנעשה בארץ. קצת למעלה משליש מהישראלים מקשיבים לתוכניות רדיו מישראל או צופים בתוכניות טלוויזיה ישראליות בתדירות רבה או רבה מאוד. יש לציין כי בעוד שכמעט ואין ישראלים שכלל לא קוראים עיתונות ישראלית (פחות מחמישה אחוזים), הרי שקצת יותר משליש הישראלים בחו"ל אינם מקשיבים לתוכניות רדיו או צופים בתוכניות טלוויזיה ישראליות. מחצית מהישראלים גולשים לאתרים ישראלים באינטרנט בתדירות רבה מאוד ועוד כחמישית בתדירות רבה ובסה"כ כשבעה מכל עשרה ישראלים משתמשים באינטרנט באמצעי לצריכת מידע ותרבות ישראלים (מלבד עיתונות). שיעור אף מעט גבוה מזה, של כשלושה רבעים, מקשיב במידה רבה או רבה מאוד למוסיקה ישראלית. קצת יותר מארבעים אחוזים צופים בסרטים ישראלים במידה רבה או רבה מאוד וכמחצית מהישראלים קוראים ספרות עברית במידה רבה או רבה מאוד.

דירוג האמצעים של צריכת מידע ותרבות, לפי שיעור הישראלים שציינו מידה רבה או רבה מאוד של שימוש בהם, ממקמת את העיתונות כמקור הנפוץ והשימושי ביותר עם הפרש ניכר מיתר האמצעים. מוזיקה והאינטרנט נמצאים במקום השני והשלישי עם הפרש קטן ביניהם. במקום הרביעי, אבל עם הפרש ניכר למדי, נמצאת קריאת ספרים. בסה"כ למעלה ממחצית הישראלים בחו"ל צורכים מידע ותרבות באמצעות ולו אחד מארבעת אמצעים אלו. אחרונים בהעדפותיהם של הישראלים כמקור לצריכת תרבות ישראלית נמצאים, בשיעורים מאוד דומים, סרטים, רדיו וטלוויזיה.

ישנם קווי דמיון רבים בין הישראלים בדירוג דפוסי צריכה של מידע ותרבות ישראליים לפי מקום המגורים. במידה וקיימים הבדלים, הרי שהם בסך הכל קטנים. הבדלים כאלו אולי משקפים ידיעת השפה העברית כמו גם גיל כשזה האחרון משפיע על העדפות תרבותיות וגם על יכולות להשתמש באמצעים השונים ובמיוחד המחשב. למשל, באנגליה, שיעור גבוה יותר של הישראלים קוראים ספרות עברית מאשר גולשים באינטרנט. בקרב ישראלים בברה"מ, יותר גולשים באינטרנט מאשר שומעים מוסיקה, והכי פחות קוראים ספרות עברית. יש גם לציין כי הן באמל"ט והן בברה"מ לשעבר, גלישה לאתרי אינטרנט ישראליים הוא נפוץ מאוד

חרף השיעור הנמוך יחסית של ישראלים הדוברים עברית ברמה גבוהה. ייתכן ועדיין אמצעי זה הוא קל יותר לצריכה של מידע ותרבות ישראליים מאשר אמצעים אחרים. לבסוף, יש עוד לציין כי נתונים שאינם מופיעים כאן מציעים כי לוותק אין קשר משמעותי עם תדירות צריכה של מידע ותרבות ישראליים. לפיכך הוא גם אינו משפיע על דירוג ההעדפות של אמצעי הצריכה השונים. כנראה והרגלים תרבותיים המתקיימים בספירה הפרטית ובמידה רבה בשעות הפנאי הם יציבים למדי. כמו כן, התקדמויות ושיפורים טכנולוגיים, וירידה בעלות השימוש במוצרים שונים, ובאופן כללי קלות הולכת ומתגברת של נגישות למוצרים צריכה של מידע ותרבות, יכולה להבטיח יציבות ואף התרחבות השימוש בהם.

**לוח 5.7 צריכת מידע ותרבות ישראליות בקרב ישראלים בחו"ל,
לפי מקום מגורים (באחוזים)**

חלק א': עיתונות, רדיו, טלוויזיה

צפייה בטלוויזיה					שמיעת רדיו					קריאת עיתונות					
סה"כ	הרבה מאוד	הרבה	קצת	לא	סה"כ	הרבה מאוד	הרבה	קצת	לא	סה"כ	הרבה מאוד	הרבה	קצת	לא	
100	24.9	13.7	26.2	35.2	100	23.7	14.6	26.5	35.2	100	76.3	11.9	8.1	3.7	סה"כ
100	26.1	12.5	26.4	34.9	100	22.0	14.9	28.1	35.1	100	79.4	11.7	6.2	2.7	ארה"ב
100	32.1	17.0	23.2	27.7	100	26.5	10.6	23.0	39.8	100	74.6	7.9	15.8	1.8	קנדה
100	16.9	15.6	31.2	36.4	100	23.1	17.9	30.8	28.2	100	54.3	13.6	14.8	17.3	אמל"ט
100	31.9	14.3	24.2	29.7	100	34.1	11.0	28.6	26.4	100	74.7	8.8	11.0	5.5	צרפת
100	15.4	18.7	22.0	44.0	100	14.3	13.2	25.3	47.3	100	78.0	11.0	5.5	5.5	אנגליה
100	23.1	19.2	25.0	32.7	100	22.2	16.7	22.2	38.9	100	72.2	20.4	7.4	-	גרמניה
100	32.0	14.1	25.7	28.3	100	32.0	15.1	24.3	28.7	100	85.3	8.1	5.5	1.1	מר-מע אירופה
100	7.2	16.5	36.1	40.2	100	16.2	17.2	22.2	44.4	100	51.0	23.5	17.6	7.8	ברה"מ
100	19.1	13.2	17.6	50.0	100	30.0	12.9	27.1	30.0	100	75.7	12.9	4.3	7.1	אסיה-אפריקה
100	12.3	8.2	27.4	52.1	100	15.3	15.3	20.8	48.6	100	67.1	16.4	13.7	2.7	אוקיאניה

חלק ב': אינטרנט, מוזיקה וסרטים

צפייה בסרטים					שמיעת מוזיקה					גלישה באינטרנט					
סה"כ	הרבה מאוד	הרבה	קצת	לא	סה"כ	הרבה מאוד	הרבה	קצת	לא	סה"כ	הרבה מאוד	הרבה	קצת	לא	
100	16.4	25.5	37.1	21.0	100	48.3	25.2	18.2	8.3	100	47.7	19.3	23.1	9.8	סה"כ
100	15.5	27.9	37.0	19.7	100	51.0	24.9	18.2	5.8	100	45.2	18.4	26.0	10.4	ארה"ב
100	18.6	25.7	37.2	18.6	100	49.1	23.7	22.8	4.4	100	50.9	17.9	23.2	8.0	קנדה
100	15.2	21.5	36.7	26.6	100	40.7	13.6	13.6	32.1	100	51.3	20.0	18.8	10.0	אמל"ט
100	23.9	20.7	37.0	18.5	100	47.8	18.5	25.0	8.7	100	49.5	15.4	25.3	9.9	צרפת
100	14.3	15.4	42.9	27.5	100	34.1	28.6	20.9	16.5	100	35.2	18.7	26.4	19.8	אנגליה
100	9.3	24.1	46.3	20.4	100	33.3	31.5	22.2	13.0	100	44.4	22.2	27.8	5.6	גרמניה
100	18.7	27.1	31.9	22.3	100	52.9	25.5	14.6	6.9	100	61.9	19.0	14.7	4.4	מר-מע אירופה
100	20.6	15.5	38.1	25.8	100	39.6	28.3	20.8	11.3	100	46.7	26.7	21.0	5.7	ברה"מ
100	15.7	27.1	31.4	25.7	100	52.9	28.6	10.0	8.6	100	57.1	20.0	4.3	18.6	אסיה-אפריקה
100	12.3	21.9	47.9	17.8	100	38.4	34.2	19.2	8.2	100	29.2	25.0	31.9	13.9	אוקיאניה

* הקשרים עבור צפייה בסרטים אינם מובהקים מבחינה סטטיסטית.

חלק ג': ספרות ושירה

ספרות ושירה עברית					
סה"כ	הרבה מאוד	הרבה	קצת	לא	
100	31.8	21.0	22.6	24.6	סה"כ
100	32.0	23.6	23.1	21.3	ארה"ב
100	34.5	14.5	21.8	29.1	קנדה
100	22.8	10.1	20.3	46.8	אמל"ט
100	23.9	20.7	30.4	25.0	צרפת
100	35.6	22.2	20.0	22.2	אנגליה
100	28.3	28.3	22.6	20.8	גרמניה
100	40.9	23.0	18.6	17.5	מר-מע אירופה
100	14.3	8.2	22.4	55.1	ברה"מ
100	40.0	14.3	28.6	17.1	אסיה-אפריקה
100	23.3	17.8	23.3	35.6	אוקיאניה

5.6 פעילויות חברתיות ותרבותיות רצויות

עד כה בחנו את דפוסי ההזדהות הישראלית בפועל של הישראלים בחו"ל. להלן אנו מנתחים את עמדותיהם לגבי חשיבות סוגים עיקריים של פעילויות חברתיות ותרבותיות ורצונם להשתתף בהם. התבוננות כזו צריכה לשמש תשתית למדיניות וכיווני עשייה רשמיים.

בסה"כ, מרביתם של הישראלים בחו"ל מביעים עמדה מרוחקת משהו מפעילויות ישראליות (לוח 5.8). רק ל-40% או פחות מכך חשובה במידה רבה השתתפות בפעילויות תרבותיות עם אומנים ואנשי אקדמיה מישראל, לשליש חשובה במידה רבה השתתפות בפעילויות חברתיות מקומיות עם ישראלים אחרים (כמו טיולים, ריקודי עם, ופסטיבלים) ולכרבע חשובה במידה רבה השתתפות בפעילויות פוליטיות של מפגשים עם פוליטיקאים ואנשי ציבור מישראל. בקצה האחר, בין חמישית לכשליש מהישראלים כלל לא חשובות פעילויות אלו. באופן מיוחד בולט הרצון להתרחקות מהיבטים של מפגשים בעלי אופי פוליטי. בכל זאת, הממצא לפיו השיעור הגבוה ביותר של סוג פעילות חשוב לישראלים בחו"ל הוא בתחום התרבות, עם אומנים ואנשי אקדמיה ישראליים, מספק הזדמנויות לגורמים הישראליים הרשמיים להגביר את מעורבותם בקרב הישראלים בחו"ל ועל-ידי כך לחזק אולי את הקשרים ההדדיים בניהם. מעניין כי בקרב הישראלים באמ"ט, שהתגלו כבעלי התנהגויות חלשות למדי, דווקא קיים רצון חזק במיוחד לפעילויות בעלי תכנים ישראליים. מתקבל הרושם שבאזורים אלו ישנו פער בין המצוי לבין הרצוי. בברה"מ יש רצון יותר למפגשים עם פוליטיקאים ישראלים. מן הצד השני, ישראלים באנגליה ובגרמניה מפגינים מידה חלשה במיוחד של רצון להשתתף בפעילויות ישראליות. מנתונים שאינם מופיעים כאן עולה כי אף אם לא בכל הריכוזים הישראליים, ולא בכל סוגי הפעילות, ניכרת מידה מסויימת של התחזקות רצון לפעילויות החברתיות, הפוליטיות והתרבותיות השונות עם התארכות משך המגורים בחו"ל.

**לוח 5.8. חשיבות ונכונות להשתתף בפעילויות בעלות אופי ישראלי,
לפי מקום מגורים בחו"ל (באחוזים)**

פעילויות חברתיות				פעילויות פוליטיות				פעילויות תרבותיות			
סה"כ	לא	קצת	הרבה	סה"כ	לא	קצת	הרבה	סה"כ	לא	קצת	הרבה
100	23.1	45.5	31.4	100	35.8	37.2	27.1	100	18.1	40.1	41.8
ארה"ב	21.3	47.1	31.5	100	34.5	40.4	25.1	100	16.4	40.9	42.7
קנדה	26.1	45.9	27.9	100	50.5	32.4	17.1	100	24.1	42.6	33.3
אמל"ט	20.3	27.8	51.9	100	34.6	19.8	45.7	100	23.1	21.8	55.1
צרפת	20.7	50.0	29.3	100	30.4	34.8	34.8	100	18.7	39.6	41.8
אנגליה	36.7	38.9	24.4	100	43.3	35.6	21.1	100	21.3	40.4	38.2
גרמניה	45.3	30.2	24.5	100	42.6	37.0	20.4	100	30.2	37.7	32.1
מר-מע אירופה	25.1	44.3	30.6	100	37.3	33.2	29.5	100	18.1	40.6	41.3
ברה"מ	15.7	50.0	34.3	100	15.7	41.2	43.1	100	12.0	47.0	41.0
אסיה- אפריקה	17.1	45.7	37.1	100	35.7	37.1	27.1	100	22.9	31.4	45.7
אוקיאניה	23.6	54.2	22.2	100	46.6	34.2	19.2	100	16.7	44.4	38.9

5.7 זכות הצבעה בבחירות בישראל

מתן זכות הצבעה לישראלים ממקום מושבם בחו"ל היא סוגיה מרכזית בדיון הפוליטי והציבורי בישראל. ככל שמספרם של הישראלים המתגוררים בחו"ל עולה, ועם הקושי להכרעה פוליטית ברורה בבחירות בשנים האחרונות, הרי שיכולה להיות למאסה זו של אנשים השפעה פוטנציאלית חשובה על תוצאות הבחירות. הדיון בסוגיה זו מעלה גם שאלות של משמעות הזכויות ואחריות. אבל מעבר לכך, הוא קשור באופי היחסים ההדדיים בין הישראלים בחו"ל לבין המדינה. זה נראה סביר להניח כי מתן אפשרות בחירה מחו"ל תחזק את הקשר בין הישראלים לבין מדינתם.

משיבים נשאלו האם לפי דעתם רצוי; לא בטוח אם רצוי; או לא רצוי לאפשר לישראלים בחו"ל להצביע בבחירות בישראל ממקום מושבם. הממצאים מראים כי רוב מוחלט, של כ-60% תומך במתן זכות הצבעה לישראלים מחו"ל ועוד כחמישית אינו קבע עמדה בנידון (לוח 5.9). רק קצת פחות מחמישית חושבים כי אין זה רצוי להעניק זכות הצבעה לישראלים מחו"ל. שיעור גבוה של תמיכה במתן זכות הצבעה נמצא בקרב ישראלים באמל"ט, צרפת, ברה"מ ואסיה-אפריקה לעומת שיעורים נמוכים מן הממוצע בגרמניה ובאוקיאניה. עבור כלל הישראלים, ההבדלים לפי וותק אינם משמעותיים. עם זאת, זוהי תוצאה של מאפיינים יחודיים

כאשר במקומות כמו קנדה, צרפת ואוקיאניה, ובמידה צנועה גם ארה"ב, יותר וותק קשור עם יותר תמיכה במתן זכות הצבעה ואילו ביתר המקומות הוותק מחליש דווקא את העמדה לפיה יש להעניק לישראלים זכות בחירה מחו"ל.

לוח 5.9 עמדות של ישראלים בחו"ל לגבי מתן זכות הצבעה בבחירות בישראל ממקום מגוריהם (באחוזים)

סה"כ	לא רצוי	לא בטוח	רצוי	
100	19.2	21.6	59.1	סה"כ
100	19.7	22.0	58.3	ארה"ב
100	28.3	18.6	53.1	קנדה
100	15.2	19.0	65.8	אמריקה הלטינית
100	15.2	21.7	63.0	צרפת
100	21.3	22.5	56.2	אנגליה
100	20.8	28.3	50.9	גרמניה
100	19.3	22.6	58.0	מרכז – מערב אירופה
100	7.6	20.0	72.4	בריה"מ לשעבר
100	11.4	20.0	68.6	אסיה – אפריקה
100	29.2	18.1	52.8	אוקיאניה

בדקנו גם את הקשר בין העמדה ביחס לזכות הצבעה לבין עוצמת הזיקה לישראל. קשר זה קיים אך הוא רופף למדי. למשל, מבין מי שנמצאים בקשר קבוע עם חברים בישראל, 61% בדעה כי יש להעניק זכות בחירה לישראלים מחו"ל בעוד שהשיעור בקרב מי אף פעם לא נמצאים בקשר עם חברים בישראל הוא 51.2% בלבד. בקרב מי שמבקרים בישראל לפחות פעם בשנה, 60.1% חושבים שיש להעניק זכות בחירה לישראלים מחו"ל וזה היה נכון עבור 57% מבין מי שמבקרים פחות מפעם בשלוש שנים. השיעורים בקרב מי שקוראים עיתונות ישראלית הרבה מאוד ואלו שלא קוראים כלל הם 59.4% ו-60.8%, בהתאמה שחושבים שיש להעניק זכות בחירה. בסה"כ, אם כן, מתקבל הרושם, שהתמיכה בהענקת זכות בחירה אינה קשורה במידה מובהקת למידת הזיקה עם המדינה.

5.8 גורמים קובעים של הזדהות ישראלית

בעזרת ניתוח מתקדם (רב-משתני) של הנתונים, בדקנו את הגורמים המשפיעים באופן מובהק על דפוסי הזדהות ישראליים. דפוסי ההזדהות קובצו לחמישה מדדים: מדד עברית, המורכב ממידת ידיעת דיבור, קריאה וכתיבה; מדד זיקה לישראל המורכב מאינטנסיביות הקשרים עם משפחה בישראל, עם חברים בישראל ותדירות ביקורים בישראל; מדד התבדלות לפי פרופורציית החברים בחו"ל שהינם ישראלים; מדד זיקות מוסדיות, לפי תדירות הקשרים עם קונסוליה ישראלית, בית ישראלי והסוכנות היהודית; ומדד תרבות המורכב מכל שבעת האינדיקטורים של צריכת מידע ותרבות ישראלית: עיתונות, רדיו, טלוויזיה, אינטרנט, מוזיקה, סרטים וספרות ושירה.

הממצאים המתקבלים מציעים כי גורמים שונים קובעים דפוסי הזדהות ישראלים שונים. הגורם העקבי ביותר אולי הוא אזרחות מקומית המדכאת קשרים עם ישראל בין אם של ידיעת עברית, קשרים עם חברים ומשפחה בארץ, וצריכה של תרבות ישראלית. בהתאמה רבה עם הממצאים התיאוריים, וותק בחו"ל מחליש קשרים עם משפחה וחברים בישראל כמו גם ביקורים בארץ, אבל מחזק קשרים עם מוסדות ישראלים. בה בעת, הניתוח המתקדם מראה כי לוותק השפעה מגבירה (ולא מחלישה כפי שנמצא בניתוח התיאורי) על קשרים בלתי פורמליים עם ישראלים אחרים (כנראה וההשפעה המחלישה שנמצאה קודם עירבה מאפיינים אחרים של הישראלים עם וותק ארוך אבל לא את הוותק כשלעצמו). למגדר יש השפעה מובהקת על קשר עם ישראלים בחו"ל וצריכת תרבות ישראלית והיא מעידה כי לגברים זיקה חלשה יותר לישראל מזו של נשים.

מצאנו גם כמה גורמים המשפיעים על התעניינות ורצון לקחת חלק בפעילויות ישראליות. באופן מיוחד מתברר כי נשים מגלות יותר עניין בפעילויות חברתיות ותרבותיות בהשוואה לגברים. גם מי שהיגרו בגיל מבוגר יותר מעוניינים בפעילויות ישראליות שונות בהשוואה למהגרים שהגיעו לחו"ל בגיל צעיר. השכלה גבוהה מחזקת רצון בעיקר לפעילויות בעלות אופי תרבותי. לבסוף, יש לציין כי העמדות ביחס לזכות הצבעה בישראל מתפזרות באופן אחיד למדי בין הישראלים לפי מאפיינים דמוגרפיים וחברתיים-כלכליים שלהם לרבות מאפייני התיישבות בחו"ל של גיל בעת ההגירה, וותק בחו"ל, ואזרחות מקומית.

פרק 6 מסקנות והשלכות למדיניות

מאפיינים של הישראלים בחו"ל צריכים לשמש תשתית חשובה בקביעת מדיניות ציבורית, או להיות מושפעים מאימוצה של מדיניות כזו. כך, מדיניות ציבורית והקצאת כוח אדם ומשאבים כלכליים יכולה להשפיע על חיזוק ההזדהות היהודית או על צמצומה, על עיצוב הקשרים בין הישראלים לבין מדינת ישראל, ולבסוף גם בעקיפין על חזרה של ישראלים לארץ. ברור כי מדיניות כזו צריכה לשמר את הקו הדק בין הרצון לחיזוק הקשרים בין מדינת ישראל לבין הישראלים בחו"ל ובה בעת שלא יתפרשו כמתן לגיטימיות או עידוד של ההגירה של ישראלים לחו"ל.

כל מדיניות ציבורית ישראלית צריכה כמו כן לגלות רגישות לקשרים שבין הישראלים לבין הקהילה היהודית במקומות מגוריהם. אם בעבר הקהילות היהודיות, במידה רבה בגלל ההתייחסות השלילית של הממסד הישראלי כלפי הישראלים בחו"ל, נמנעה מליזום ולפתח קשרים עם הישראלים, הרי שלאחרונה התחזקו הקשרים בין הקהילות היהודיות לבין הישראלים. הממצאים העולים ממחקר זה, כמו גם ממחקרים אחרים, ולפיהם עם התארכות משך המגורים בחו"ל ישראלים מגבירים את הזדהותם היהודית לרבות עם מוסדות וארגונים יהודיים, מאפשרת שימוש בתשתיות זמינות גם לפעילויות מטעם מדינת ישראל ואף שיתופי פעולה בין מדינת ישראל לבין הקהילות המקומיות אגב הקפדה על הצבת מטרות מוסכמות משותפות והימנעות מקונפליקט של אינטרסים.

דומה כי נקודת מוצא חשובה העולה מתוך הממצאים של מחקר זה היא של דמיון ושוני בקרב הישראלים בחו"ל. לצד כמה דפוסי התנהגות אחידים של הישראלים בארצות תפוצה השונות, הרי שכמה דפוסים אחרים מבדילים אותם אחד מן השני ולעיתים במידה ניכרת מאוד. שילוב זה של דמיון ושוני מצביע על ההשפעה המשותפת של הרקע הישראלי ושל היותם מהגרים; בה בעת, הישראלים במקומות השונים הם בעלי מאפיינים דמוגרפיים וחברתיים-כלכליים ייחודיים, לרבות אם נולדו בישראל או לאו ובקרב האחרונים האם חוזרים למדינת הלידה שלהם או הם מהגרים למדינה שלישית, וביחד עם השפעות סביבתיות מקומיות – הכלליות ושל הקהילה היהודית - מנתבים אותם לדפוסי הזדהות יהודית וישראלית ייחודית. כמו כן, ההזדהות היהודית והישראלית של הישראלים בחו"ל איננה סטטית. היא משתנה במשך הזמן

ובמיוחד מושפעת מהוותק במקום וממידת קביעות של ההגירה כפי שיכולה להשתקף, בין השאר, באזרחות מקומית. לפיכך, מדיניות ציבורית וממשלתית השואפת לחזק את הקשרים בין הישראלים בחו"ל לבין מדינת ישראל צריכה להתאים עצמה למאפיינים ולציפיות של אוכלוסיית היעד לפי אזור המגורים שלה, וגם לפי כמה מאפיינים מרכזיים של הגירה והתיישבות. יהיה זה חיוני לעצב יותר ממודל אחד ולבחור בזה המתאים ביותר למרחב הספציפי של פעילות ומדיניות.

ברור הוא במשך הזמן ישראלים בחו"ל מחזקים את זהות היהודית אבל בה בעת נשחקת ההזדהות הישראלית שלהם. תהליכים אלו טומנים בחובם חששות אבל גם הזדמנויות. מן הצד האחד, התחזקות ההזדהות היהודית, לרבות התערות בתוך הקהילה היהודית המקומית, חושפת את הישראלים ומשמרת את הרגשת הייחודיות האתנו-דתית שלהם. הקהילה המקומית משמשת לעיתים קרובות מסגרת ליהודים המקומיים לא רק של שימור ההזדהות היהודית שלהם אלא גם של הזיקה שלהם למדינת ישראל, פעילויות למען ישראל, תרומות, וכו'. הקהילה היהודית המקומית צריכה לפיכך להפוך לגורם מתווך חשוב בין מדינת ישראל לבין הישראלים במקום.

במקביל, יש למצוא דרכים לחיזוק הקשר הישיר בין הישראלים לבין מוסדות ונציגויות ישראליות בחו"ל שהוא כיום רופף ביותר. ברור הוא כי הקמתם של נציגויות כאלו בפריסה גיאוגרפית רחבה התואמת את הפיזור המרחבי של הישראלים בחו"ל כרוך בהוצאות כספיות ניכרות. אלא שהשיעורים הנמוכים של ישראלים המקיימים קשרים עם מוסדות ישראלים בחו"ל הוא נמוך ויש למצוא דרכים לחזק אותן. גם ללא נוכחות פיזית במקום נתון, הרי שהטכנולוגיה המתקדמת דהיום יכולה להגיע בקלות לכל בית של ישראלי בחו"ל. לשם כך דרושה, וזו אולי נקודת התחלה לכל מדיניות ציבורית-ממשלתית, רשימה מקיפה עד כמה שניתן ומעודכנת של הישראלים בחו"ל. רשימה כזו, הכוללת כתובות אלקטרוניות של הישראלים, תאפשר הפצה של מידע וקשר רציף וישיר בין גורמים ישראלים רשמיים לבין הישראלים בחו"ל. יש למצוא דרכים ולחשוב באופן יצירתי כיצד להקים מאגר שמות וכתובות כזה, וכיצד למשוך את הישראלים להצטרף לרשימות תפוצה מעין אלו. קשר אלקטרוני יוכל להחליף קשר פיסי בלתי אמצעי שנעשה על-ידי נציגויות ישראליות והוא יוכל להיות תדיר ויעיל יותר.

במידה רבה, הישראלים בחו"ל בקיאים בנעשה בארץ באמצעות בעיקר העיתונות אבל הם גם צורכים מידע ותרבות ישראליים באופן רחב יותר. לא פחות חשוב ה מכך היא העבודה כי קיים פוטנציאל לא מבוטל של ישראלים בחו"ל המעוניינים, במידה כזו או אחרת, להשתתף בפעילויות ישראליות. פעילויות אלו צריכות להיות סלקטיביות ולשאת בעיקר אופי תרבותי וחברתי (ופחות פוליטי). כלומר, יש להרחיב ולהעמיק סוגים כאלו של פעילויות הכוללות מפגשים עם אני תרבות, אומנות ואקדמיה ישראליים; כמו גם ארגון של פעילויות חברתיות ותרבותיות מקומיות. הרצון לקחת חלק בפעילויות כאלו יכול לגבור ככל שיהיה קשר ישיר יותר ועדכון שוטף עליהם באמצעות הפצה יעילה של מידע. אנו בדעה שככל שהיצע הפעילויות יתרחב, ובמידה והוא יתאים לציפיותיהם של הישראלים, כך יתרחב מעגל הלוקחים בו חלק.

מנקודת מבטם של הישראלים בחו"ל, שברובם תומכים במתן זכות הצבעה בבחירות, בודאי ניתן להניח כי זכות כזו תחזק את ההזדהות הישראלית שלהם וממילא את המימדים השונים של קשר עם ישראל ועם פעילויות ישראליות. מנקודת מבט ישראלית, יש לציין כי למתן זכות הצבעה זה ישנן השלכות החורגות הרבה אל מעבר לשמירת הקשרים בין הישראלים בחו"ל לבין מדינת ישראל. באופן מיוחד מתן זכות עזו יוצר מצידו א-סימטריה בין זכויות לבין חובות ונטילה באחריות ובתוצאות של ההכרעה הדמוקרטית. אף שמתן זכות בחירה למהגרים המתגוררים מחוץ למדינת האם שלהם נהוג היום בלא מעט מדינות, הרי שמצבה המדיני והביטחוני של ישראל וההחלטות העומדות לפתחה הן קשות ומורכבות, לעיתים קיומיות, באופן שאין להן מקבילות במדינות אחרות.

לסיכום, ישנו כר נרחב והזדמנויות למדיניות ציבורית שתחזק את הקשר בין ישראל לבין הישראלים בחו"ל. תנאי חשוב להצלחה של מדיניות כזו היא תשתית מקיפה ומעודכנת של רשימות הישראלים בחו"ל ויעול של מערכות ההפצה של מידע לאוכלוסיית היעד. יש להרחיב במידה ניכרת את הפעילויות החברתיות והתרבותיות עבור הישראלים בחו"ל באמצעים שונים ומשלימים הן אלקטרוניים והן מוחשיים ולנסות להחדיר אותם באמצעות תתי-קבוצות המגלות התעניינות ורצון מיוחד בפעילויות כאלו מתוך הנחה שבהמשך הם ילכו וימשכו קהלים נוספים. חלק מקשרים אלו יכולים להיעזר בקהילות יהודיות מקומיות. אופי הקשר עם הישראלים ותכני הפעילויות צריכים לגלות רגישות למעמד המיוחד של הישראלים

בחזו"ל ביחסם למדינת ישראל מחד, וכלפי הקהילה היהודית המקומית, מאידך; ולייחודיות של הסביבה הכללית בה הם מתקיימים.

נספח: שאלון

שלום רב,
מדינת ישראל מעוניינת להדק את הקשרים איתכם – הישראלים המתגוררים זמן רב בחו"ל, ושואפת לגבש מדיניות שתבטיח את חיזוק הקשרים עימכם ותאפשר יצירת ערוצי הידברות ופעילויות משותפות. לשם כך, נתבקש המכון ליהדות זמננו באוניברסיטה העברית בירושלים לערוך סקר ולאסוף מידע התואם את המטרות לעיל. אנו מבקשים כי תענה על שאלון אנונימי וקצר שנמצא באתר האינטרנט של המשרד לקליטת העלייה בכתובת: www.moia.gov.il. אנו מבקשים כי מכל משק-בית ימלא את השאלון אדם אחד בלבד. היענותך חשובה לנו מאוד.

בברכה,
מטה* סקר ישראלים בחו"ל

* משרד ראש הממשלה, המשרד לקליטת העלייה, הסוכנות היהודית, המכון ליהדות זמננו באוניברסיטה העברית בירושלים

חלק א': דמוגרפיה ומאפיינים חברתיים
(השאלות מנוסחות בלשון זכר אבל מיועדות לנשים ולגברים כאחד).

1. שנת הלידה שלי היא _____
2. המין שלי הוא: זכר; נקבה
3. אני: רווק; נשוי, גרוש/פרוד; אלמן?
4. מספר הילדים שלי שהם בני 17 או פחות הוא _____
מספר הילדים שלי שהם בני 18 או יותר הוא _____
5. ההשכלה הגבוהה ביותר שרכשתי היא:
בי"ס יסודי; ביס" תיכון ללא בגרות; בגרות; תואר על-תיכוני; תואר ראשון; תואר שני;
תואר שלישי (כולל רפואה); ישיבה
6. המקצוע בו אני עובד (או היה המקצוע האחרון שלי) הוא _____ (רשימה של כעשר קבוצות משלחי - יד).

חלק ב': מאפייני הגירה

1. ארץ הלידה שלי היא _____ (רשימת מדינות).
2. אם ישראל – עבור לשאלה 2; אחרת, עבור לשאלה 3.
3. עבור ילידי ישראל בלבד: ארץ לידת אבי היא _____ (עבור לשאלה 4)
3. עליתי לישראל בשנת _____

4. ארץ המגורים הנוכחית שלי היא _____ (רשימת ארצות)
 5. עזבתי את ישראל בשנת _____
 6. יש לי אזרחות של המדינה בה אני מתגורר כעת: כן; לא; אחר (ציין)

חלק ג': הזדהות יהודית

1. אני נמצא בקשר עם מוסדות הקהילה היהודית במקום מגורי:
 א. בית-כנסת: לפחות פעם בשבוע; פעם בחודש; חגים עיקריים; אירועים מיוחדים; כלל לא
 ב. אני או מישהו אחר מחברי משק-הבית שלי משתתף בפעילויות חברתיות ותרבותיות של הקהילה: כן; לא
 ג. ילדי חברים, או היו חברים, בתנועת נוער יהודית/ישראלית: כן; לא
 2. אני מגדיר עצמי: חרדי, דתי, מסורתי, חילוני
 3. אני מגדיר את עצמי: אורתודוקסי, קונסרבטיבי, רפורמי, אחר, אף אחד.
 4. אני נוהג לקיים את המנהגים הבאים:
 א. שמירת כשרות (הפרדה בין כלים חלביים לבשריים): כן; לא
 ב. צום ביום הכיפורים: כן; לא
 ג. הדלקת נרות חנוכה: כל שמונת הימים; חלק מהימים; כלל לא
 ד. השתתפות בסדר פסח: כן; לא
 5. ילדי מקבלים, או קיבלו בעבר, חינוך יהודי במקום מגורינו בחו"ל: יומי; יום ראשון/מוספי; כלל לא

חלק ד': הזדהות ישראלית

1. אני יודע עברית:
 דיבור: טוב מאוד, טוב, קצת, כלל לא
 קריאה: טובה מאוד, טובה, קצת, כלל לא
 כתיבה: טובה מאוד, טובה, קצת, כלל לא
 2. אני מבקר בישראל:
 לפחות פעם בשנה, פעם בשנתיים, פעם בשלוש שנים, לעיתים רחוקות יותר
 3. אני מקיים קשרים בישראל עם:
 משפחה: באופן קבוע, לעיתים קרובות, לעיתים מזדמנות, כלל לא
 חברים: באופן קבוע, לעיתים קרובות, לעיתים מזדמנות, כלל לא
 4. מבין חברי הקרובים ביותר במקום מגורי, חלקם שאלו שהם ישראלים הוא:
 כולם, רובם, מקצתם, כלל לא
 5. אני נמצא בקשר עם מוסדות ישראליים רשמיים במדינת מגורי:
 קונסוליה ישראלית: באופן קבוע, לעיתים קרובות, לעיתים מזדמנות, כלל לא
 בית ישראלי: באופן קבוע, לעיתים קרובות, לעיתים מזדמנות, כלל לא
 שליחי סוכנות: באופן קבוע, לעיתים קרובות, לעיתים מזדמנות, כלל לא

6. אני או משיהו אחר מבני ביתי:
א. קורא עיתונות כתובה או אלקטרונית בעברית: במידה רבה, במידה בינונית, במידה מועטה, כלל לא.
ב. מאזין לתוכניות רדיו בעברית: במידה רבה, במידה בינונית, במידה מועטה, כלל לא.
ג. צופה בתוכניות טלוויזיה ישראליות: במידה רבה, במידה בינונית, במידה מועטה, כלל לא.
ד. גולש לאתרי אינטרנט ישראלים בעברית (מלבד עיתונים): במידה רבה, במידה בינונית, במידה מועטה, כלל לא.
ה. מאזין ל מוזיקה בעברית: במידה רבה, במידה בינונית, במידה מועטה, כלל לא.
ו. צופה בסרטים ישראליים: במידה רבה, במידה בינונית, במידה מועטה, כלל לא.
ז. קורא ספרות ושירה בעברית: במידה רבה, במידה בינונית, במידה מועטה, כלל לא.
7. סוגי הפעילות הבאים הם חשובים לי והייתי מעוניין להשתתף בהם:
א. חברתיות-תרבותיות של הישראלים המקומיים בלבד (למשל, טיולים, ריקודי-עם, פסטיבלים ישראלים [סרטים, אוכל, וכו']): מאוד, במקצת, כלל לא
ב. מפגשים עם אנשי ציבור ופוליטיקאים ישראליים: מאוד; במקצת; כלל לא
ג. אירועים תרבותיים וחברתיים עם אומנים/ אנשי תרבות/אנשי אקדמיה ישראליים: מאוד במקצת, כלל לא.
8. לפי דעתי רצוי; לא בטוח אם רצוי; לא רצוי לאפשר לישראלים בחוץ-לארץ להצביע בבחירות בישראל ממקום מושבם.

נשמח לקבל את הערותיך לשאלון זה. לפי רצונך, אנא ציין כתובת של הדואר האלקטרוני שלך.
